

ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์

ตะวันออก ตะวันตก

อดีต ปัจจุบัน และอนาคต

ดร.เอเนก เหล่าธรรมทัศน์

ตะวันตก-ตะวันออก: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต

ชุดความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ

ตะวันตก - ตะวันออก : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต

ผู้เขียน ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์

บรรณาธิการ ยุวดี คาคการณ์ไกล

สนับสนุนการจัดพิมพ์และเผยแพร่ โดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ภายใต้ แผนงานสร้างเสริมการเรียนรู้กับสถาบันอุดมศึกษาไทย
เพื่อการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดี (นสธ.)

สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เครือข่ายสถาบันทางปัญญา

ศูนย์จิ้นศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พิมพ์ครั้งที่ 1 ธันวาคม 2552 จำนวน 2,000 เล่ม

ปก ศรัณย์ ภิญญรัตน์

รูปเล่ม วัฒนสินธุ์ สุวรรัตนานนท์

พิมพ์ที่ บริษัท ที คิว พี

ราคา 80 บาท

ตำนาน

ในเวทีปฏิรูปประเทศไทยเพื่อสุขภาวะคนไทย จัดขึ้นเมื่อวันอังคารที่ 27 ตุลาคม 2552 ณ ห้องประชุม สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ การประชุมครั้งนี้ได้รับเกียรติจากรองศาสตราจารย์ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ เป็นวิทยากรนำเสนอเรื่อง ตะวันตก ตะวันออก: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ซึ่งเป็นผลงานวิจัย ที่ท่านให้ความสนใจค้นคว้ามาเป็นเวลานาน ทั้งที่ค้นคว้าจากเอกสารจำนวนมาก และยังสามารถเดินทางไปศึกษาตามแหล่งอารยธรรมต่างๆ ด้วยตนเอง

ท่านพยายามชี้ให้เห็นว่า อดีตเรามองโลกหรือมองประเทศต่างๆ ด้วยสายตาของการถูกครอบงำ เนื่องจากเราเรียนและถูกสอนกันมาด้วยการให้มองแบบที่เขาตะวันตกเป็นศูนย์กลางของเรื่อง ทำให้เรามองตัวเองและประเทศในโลกตะวันออกเป็นแบบกำลังพัฒนาและล่าหลัง

แต่จากหลักฐานที่ท่านได้ค้นคว้ามาจำนวนมาก ชี้ให้เราเห็นว่าไม่ใช่ ตะวันออกเคยเจริญก้าวหน้ามาก่อน ทั้งการค้าและวิทยาการต่างๆ และจากสถานการณ์ที่เป็นไปในปัจจุบัน ท่านยังบอกว่า ลมตะวันตกเริ่มกลบลมตะวันตก หากมองไปข้างหน้า ท่านก็เห็นแนวโน้มชัดเจนว่า จะไม่ได้เห็นตะวันตกที่ไม่มีวันถูกเทียบเคียง หรือไม่มีวันถูกใครเข้าแข่งได้ หรือไม่เห็นตะวันออกที่ล่าหลังตลอดเวลา

ดังนั้น การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ของคนไทยที่มีต่อตะวันออก
จึงเป็นเจตนารมณ์ที่สำคัญของท่าน ในการเผยแพร่ผลงานนี้ออกมาเป็น
หนังสือ ซึ่งกำลังจะตีพิมพ์เผยแพร่เร็วๆ นี้ โดยสำนักพิมพ์มติชน

อย่างไรก็ตาม แผนงานสร้างเสริมการเรียนรู้ร่วมกับสถาบัน
อุดมศึกษาไทยเพื่อการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดี (นสธ.) ภายใต้การ
สนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
และศูนย์วิจัยศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เห็นความสำคัญของเนื้อหา
ดังกล่าว ที่จะทำให้คนในสังคมได้คิดทบทวนอดีตเพื่อเข้าใจปัจจุบันและ
อนาคต อันเป็นฐานคิดและการเรียนรู้ที่สำคัญของแนวทางการพัฒนา
ประเทศ และของพวกเราทุกคนที่จะก้าวต่อไปในอนาคต จึงได้ถอด
ความจากสาระที่ท่านอาจารย์เอนกได้ย่อยแล้ว ผ่านการพูดและนำเสนอ
ในที่ประชุม มาเรียบเรียงในแบบย่อ เพื่อให้อ่านและเข้าใจง่ายขึ้นสำหรับ
ผู้ที่เริ่มสนใจ พร้อมนี้ยังได้รวบรวมหลากหลายความคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ
ที่มีต่อมุมมองดังกล่าวไว้ในที่นี้ด้วย

คณะทำงานวิชาการ

แผนงานสร้างเสริมการเรียนรู้ร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาไทย
เพื่อการพัฒนาโยบายสาธารณะที่ดี (นสธ.)

สารบัญ

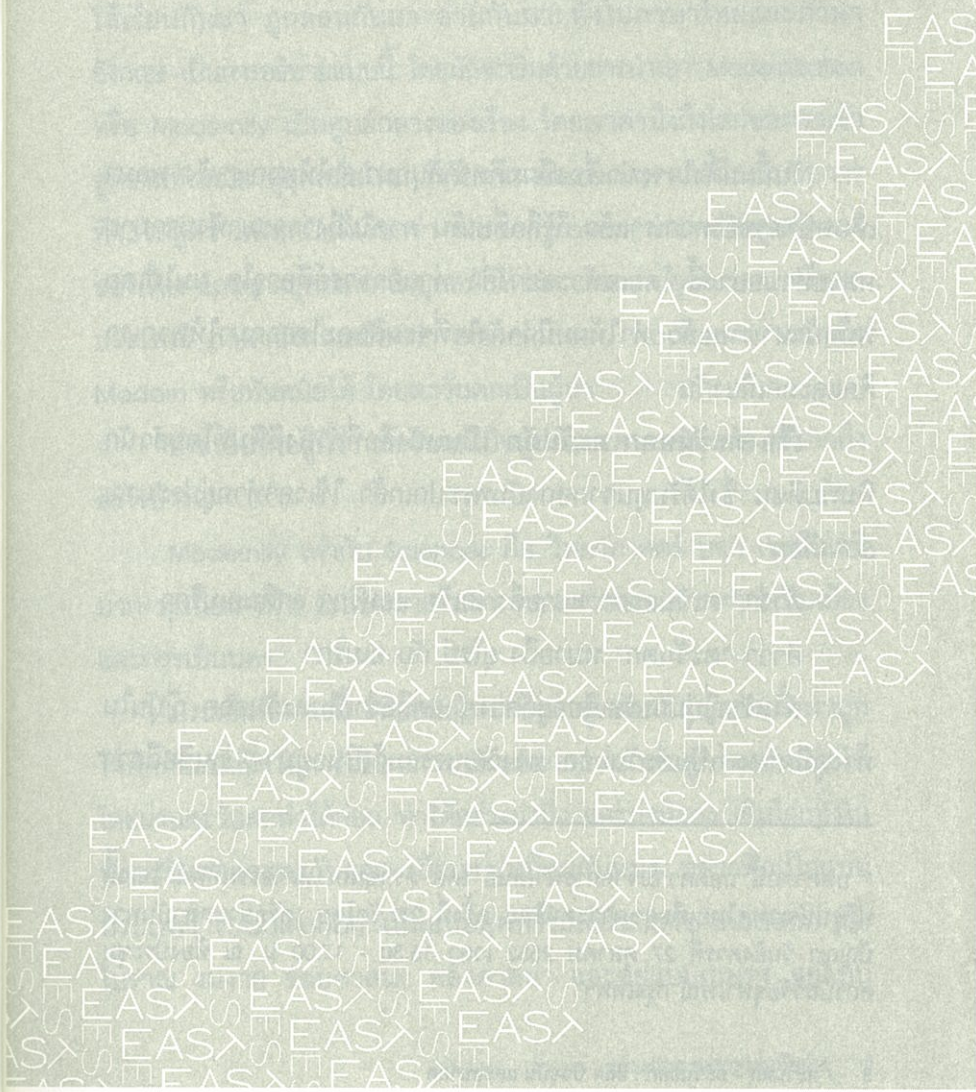
ส่วนที่ 1	ตะวันตก - ตะวันออก : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต	7
	ตะวันตก - ตะวันออก :อดีต ปัจจุบัน และอนาคต*	8
1.	ตะวันตก-ตะวันออก สัมพันธ์ เรียนรู้ พึ่งพิงและค้าขายกัน	13
2.	ตะวันตกเป็นนักเรียน ตะวันออกเป็นครู	15
3.	ตะวันออก : อดีตที่เจริญมาก่อน	20
3.1	จีน : จุดเริ่มต้นของการปฏิวัติอุตสาหกรรม	20
3.2	อิสลาม - มุสลิม : อดีตที่เคยก้าวหน้าทางวิทยาการ	24
3.3	อินเดีย : อดีตที่เคยร่ำรวย ค้าขายเก่ง	27
3.4	เมืองใหญ่ในตะวันออก และหลักฐานอื่นๆ	28
4.	อนาคตของตะวันออก	30
4.1	อนาคตของจีน	30
4.2	อนาคตของโลกอาหรับ	31
4.3	อนาคตของอินเดีย	32
5.	บทสรุป	33
ส่วนที่ 2	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ	37
	นายแพทย์ประเวศ วะสี	38/40/44
	ดร.มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด	39
	ดร.ณรงค์ เพชรประเสริฐ	41

นายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์	42
ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง	45
ดร.เจือจันทร์ จงสถิตอยู่	46
พลเอกเอกชัย ศรีวิลาศ	47
ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์	49
นายแพทย์อำพล จินดาวัฒนะ	50
นายแพทย์วิจารณ์ พานิช	54

ส่วนที่ 1

ตะวันตก – ตะวันออก : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต

ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์

ตะวันตก - ตะวันออก : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต*

วันนี้ผมตั้งใจจะนำเรื่องที่ผมคิดว่าสนุกมาเล่าให้พวกเราฟัง พอมาเห็นหน้าตาของพวกเราแล้ว ก็รู้สึกตื่นเต้น คาดไม่ถึงว่าจะมาฟังมากมายหลายท่านอย่างนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่านอาจารย์ที่อาวูไซ ผมไม่เคยพบหน้ามานานแล้ว ทำให้ผมมีกำลังใจที่จะผลิตอะไรออกมาให้พวกเราคิดและถกเถียงกัน

เรื่องตะวันออก ตะวันตก เป็นหนังสือที่กำลังตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มติชน ซึ่งได้รับทุนจากสถาบันพระปกเกล้า ใช้เวลาทำอยู่ประมาณ 6-7 เดือน

คำว่า "ตะวันออก" หมายถึง เอเชีย แอฟริกา ลาตินอเมริกา

คำว่า "ตะวันตก" หมายถึง ยุโรป กับ อเมริกา

สำหรับญี่ปุ่นกับรัสเซียอยู่กลางๆ แต่ถือว่าเป็นตะวันออก ญี่ปุ่นในทางภูมิศาสตร์เป็นตะวันออก ทางวัฒนธรรมก็เป็นอยู่มาก รัสเซียถือว่า

* บทความนี้ ถอดความจากการนำเสนอ โดย ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ในเวทีปฏิรูปประเทศไทยเพื่อสุขภาวะคนไทย ครั้งที่ 21 จัดโดย เครือข่ายสถาบันทางปัญญา วันอังคารที่ 27 ตุลาคม 2552 เวลา 13.30 - 17.00 น. ณ ห้องประชุมสถาบันวิจัยจุฬารักษ์ กรุงเทพฯ

กึ่งๆ จะจัดให้เป็นตะวันตกก็ได้ ในความเป็นจริง ศัพท์คำว่า “ตะวันตก” เริ่มต้นมาจากที่ คนตะวันตกเรียกตัวเองว่า ตะวันตก และเรียกประเทศที่เขาไปยึดครองว่า ตะวันออก

ผมจะเริ่มด้วยการชี้ให้เห็นว่า ประวัติศาสตร์ อารยธรรม เศรษฐกิจ การเมือง เท่าที่อธิบายแบบถือเอาตะวันตกเป็นศูนย์กลางนั้น ที่พวกเรา ได้เรียนกันมา ถูกสอนกันมา อ่านกันมา ทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นการอธิบายแบบนี้ โดยมักจะเริ่มด้วยการนำเอา Modernization หรือ Modernity เป็นศูนย์กลางของเรื่อง โดยเราคำนี้ถึงโลกของเราเข้าสู่ความทันสมัย สู่ยุคสมัยใหม่ ที่เรียกว่า Modernity และมีกระบวนการที่จะไปสู่ความทันสมัยที่เรียกว่า Modernization นำมาเป็นศูนย์กลางของเรื่อง และจากยุคก่อนหน้ายุคสมัยใหม่เราเรียกว่า ยุคโบราณ หรือยุค ประเพณี ภาษาอังกฤษเรียกว่า Pre-modern/ traditional จนมาถึง Modern หรือทันสมัยได้ โดยตะวันตกเป็นผู้นำ

ประเด็นจึงอยู่ที่ว่า ตะวันตกเป็นผู้นำและความทันสมัย หมายถึงอะไรบ้าง?

Modernity เท่ากับ Sciences คือ วิทยาศาสตร์ บวก เทคโนโลยี บวก ทุนนิยม หรือ ระบบตลาด บวก ระบบราชการ บวก การเป็นเมือง และการเป็นนคร

ประเด็นที่กล่าวนี้ ก็คือสมัยใหม่ ซึ่งเราถูกสอนกันมาแบบนี้ เราถูกให้คิดกันแบบนี้ ในการอธิบาย เรามักอธิบายว่าโลกเข้าสู่ความทันสมัยได้ โดยผ่านตะวันตกทำได้ก่อน ทำได้อย่างน่าทึ่ง และน่าพิศวง เดิมโลกทั้งใบ ทั้งตะวันตกและตะวันออก เกือบจะเหมือนกันหมด กล่าวคือเป็นแบบ ประเพณี (Traditional) เป็นแบบยุคพรีโมเดิร์น (Pre-modern) คือ โบราณ งามาย ขอบศาสนา คลั่งศาสนา และอยู่แบบเกษตร อยู่แบบ

ชนบท ซึ่งเราถูกสอนกันมาว่า เดิมโลกทั้งใบเป็นอย่างนี้ เราก็คิดตามอย่างนั้น

โลกทั้งใบ หากจะนำมาแยกส่วนพุดกัน คือส่วนของตะวันตก ในยุคกรีก ยุคโรม ประมาณ 2,000 กว่าปีมาแล้ว ถือว่าใช้ได้ ก่อนข้างมีเหตุมีผล เพราะมีวิทยาการไม่น้อยทีเดียวและไม่ได้คลั่งศาสนามากนัก แต่นับจากนั้นมา ยุโรปเข้าสู่ยุคมืด ตั้งแต่ ค.ศ.400 เศษๆ กรุงโรมแตก ยุโรปอยู่ในยุคมืด 700-800 ปี ยุคมืดมีลักษณะเหมือนที่กล่าวมาข้างต้น คือมีลักษณะประเพณี เป็นแบบเกษตร เป็นแบบชนบท ไม่มีเมือง คลั่งศาสนา เชื่อพระเจ้ามาก มากกว่าเชื่อตัวเอง จากยุคมืดหรือยุคกลาง จนเข้าสู่ยุคที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า เรอเนสซองส์ (Renaissance) คือยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 14-16 ยุคนี้เริ่มจะกลับมาเฟื่องฟูขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เป็นยุคที่ยุโรปพ้นจากยุคมืดและกลับไปมองที่บรรพบุรุษของตน

บรรพบุรุษของยุโรปตั้งแต่โบราณ คือ กรีกและโรม

ฝรั่งยุคเรอเนสซองส์ ให้ความสำคัญเป็นวิทยาศาสตร์ วิทยาการ ปรัชญา การคิดด้วยเหตุด้วยผลจาก อริสโตเติล (Aristotle) โซเครตีส (Socrates) บุคคลเหล่านี้ และหยิบเอาวิทยาการเหล่านี้ขึ้นมาศึกษากัน

จากยุคเรอเนสซองส์ (Renaissance) ก็เข้าสู่ยุคการออกแสวงหาโลกใหม่ (World exploration) วาสโก ดากามา อ้อมแหลมกูดโฮป (Cape of Good Hope) ที่อยู่ตอนปลายสุดของทวีปแอฟริกา เดินเรือจากโปรตุเกส อ้อมแหลมกูดโฮป แล้วมาพบโลกใหม่ที่อยู่ในมหาสมุทรอินเดีย มาพบประเทศอินเดีย ตะวันออกกลาง จีน และพบ สยามด้วย ถือว่าเป็นยุคของการสำรวจโลก ฝรั่งยังไปสำรวจจอเมริกา ยึดอเมริกาได้ด้วย ไปแอฟริกา แล้วเอาคนอัฟริกันจำนวนมากมาเป็นทาส

จากนั้นเข้าสู่อีกยุคหนึ่งเรียกว่า ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม หรือยุคทุนนิยม หรือยุคเรืองปัญญา สุดแท้แต่จะเรียก ซึ่งเกิดขึ้นประมาณศตวรรษที่ 18-19 ถัดมาก็เข้าสู่ยุคที่ฝรั่งใหญ่คับโลก ส่งกำลังทหารออกมาล่าอาณานิคมทั่วโลก ไม่ได้เอาแต่การค้ามา แต่เอาเรือปืนมาด้วย เข้าสู่ยุคอาณานิคม เคียงคู่กันไปกับยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ยุคเรืองปัญญา ซึ่งเป็นอีกด้านหนึ่งของยุโรป และต่อจากนั้นก็เข้าสู่ยุคที่ประเทศโลกที่สามประกาศเอกราช ต่อสู้เพื่อเอกราช หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศโลกที่สาม หรือ ประเทศตะวันออกทั้งหลาย กลายเป็นประเทศกำลังพัฒนา หรือประเทศด้อยพัฒนา มาจนถึงปัจจุบัน

นี่เป็นประวัติศาสตร์โลก เป็นประวัติเศรษฐกิจการเมืองของโลก ประวัติอารยธรรมของโลก

Theme ของโลกตะวันออกในปัจจุบันคือ กำลังพัฒนากันในปัจจุบัน การพัฒนาของไทยเรามีสภาพัฒน์ เรามีการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ เรามีการพัฒนาด้านการกีฬา เรามีการพัฒนาด้านผังเมือง เรามีการอะไรต่างๆ มากมาย ที่เราเรียก การพัฒนา พุดแบบเกินไปสักนิด คือ การพัฒนาที่เลียนแบบตะวันตกเกือบจะทั้งดุ้น และเป็นแบบที่จะใช้ความรู้ปัจจุบัน ผมคิดว่า ความรู้ที่เป็นแบบอนาคตมากขึ้น ยิ่งค่อนข้างจะฉิวฉิน และเราก็รู้สึกว่ เราเองไม่ค่อยจะรุ่งเรืองจากการพัฒนาอะไรมากนัก

ผมอ่านหนังสือเกี่ยวกับเรื่องนี้มาเป็นเวลา 10 ปีแล้ว ตอนผมหนุ่มๆ ผมก็เน้นหนักไปในทางการอธิบายว่า ทำไมประเทศเราล้าหลังเหลือเกิน ทำไมไม่เป็นแบบตะวันตกมากกว่านี้ ทำไมเหมือนอะไรที่เป็นตะวันออกมากเหลือเกิน แต่พออายุมากขึ้น เกือบจะคิด 180 องศาเลย เริ่มสนใจมากขึ้น ไม่ใช่อ่านเพียงหนังสือ แต่เดินทางไปเที่ยวด้วย ไปเที่ยวประเทศ

ที่คนเขาไม่ไปกัน เช่น ประเทศซีเรีย จอร์แดน อิหร่าน อินเดีย ไปเห็น
สถาปัตยกรรม ไปเห็นอะไรต่างๆ มากมาย ผมคิดว่าอะไรที่เราเคยเข้าใจ
จากการอ่าน การเรียน การสอน หรือแม้กระทั่งที่เราไปเรียนปริญญาโท
ปริญญาเอก หรือปริญญาตรีก็ตามที่ต่างประเทศ เป็นการคล้อยตามฝรั่ง
รุ่นก่อนอย่างง่ายดายตายเกินไปสักหน่อย

1 ตะวันตก-ตะวันออก สัมพันธ์ เรียนรู้ พึ่งพิงและค้าขายกัน

ตะวันตก ตะวันออก สัมพันธ์ ค้าขาย เรียนรู้ พึ่งพิงกันมาตลอด บางคนบอกว่าตะวันตก ตะวันออก สัมพันธ์กันแบบนี้มา 5,000 ปีแล้ว บางคนบอกว่าเพิ่งสัมพันธ์กันเมื่อเข้าสู่ยุคโลกสมัยใหม่ ประมาณ 200 กว่าปีเท่านั้นเอง

ผมคิดว่า ไม่ต้องเถียงกัน เพราะอย่างน้อยที่สุด 2,000 กว่าปีมาแล้ว ที่ตะวันตก ตะวันออกมีความสัมพันธ์ทางการค้าการขาย โลกทั้งใบเป็นโลกใบเดียวกันมา 2,000 กว่าปีแล้ว ที่สำคัญคือ เมื่อประมาณ 2,000 กว่าปีเศษ มีตะวันออก มีจีน ซึ่งสถาปนาขึ้นมาเป็นอาณาจักรใหญ่มาก

จีนในสมัยราชวงศ์ฉิน หรือราชวงศ์ของจีนซี ประมาณ 2,000 กว่าปีก่อนคริสตศักราช เป็นอาณาจักรเดียวกันได้และเข้มแข็งใหญ่โตจนถึงสมัยราชวงศ์ฮั่น ประมาณปี ค.ศ.200 รวมแล้วประมาณ 400 ปี ที่จีนเป็นปึกเป็นแผ่น มีสินค้า มีผ้าไหม มีเครื่องเคลือบดินเผา มีผ้าฝ้าย มีอะไรต่างๆ มากมาย

ส่วนโรม เป็นอีกด้านหนึ่งของโลกคือ ด้านตะวันตก โรมเป็นอาณาจักรที่ใหญ่มาก อยู่รอบทะเลเมดิเตอร์เรเนียนอยู่ติดทั้ง 2 ขั้ว คือ ตะวันออก ตะวันตก มีการค้าขายกัน ส่วนใหญ่ค้าขายสินค้าลำเรียงผ่าน

ทั้งทางบกและทางทะเล แต่ที่สำคัญคือ ผ่านทางทะเลด้วย ซึ่งการที่เราค้นพบลูกบิดที่คลองท่อม จังหวัดกระบี่ ก็เป็นหลักฐานหนึ่งที่ชัดเจน ว่ามีเรือมาจากตะวันตก มาผ่านน่านน้ำ และผ่านดินแดนมาหลายที่ รวมทั้งผ่านคาบสมุทรของไทยเรา คือสยาม ในเวลานั้น เมื่อผ่านมาถึงด้านตะวันตก ก็มาลงเรือกันที่นั่น และทิ้งลูกบิดไว้เรียกราดแคว้น ค้ำกันแคว้น ขายกันแคว้น และเก็บลูกบิดกันเอาไว้ ฝังอยู่ในดิน จนดินกลบไว้มากมาย จากนั้นเดินเรือไปทางตะวันออก จนกระทั่งถึงเมืองจีน เพื่อมาแลกเปลี่ยนสินค้ากัน

ในสมัยแรก ไม่มีใครเหนือกว่าใคร ตะวันตก ตะวันออก คือโรมกับจีน ก้าวหน้าพอๆ กันเข้มแข็งพอๆ กัน แต่ในช่วงตั้งแต่ปี ค.ศ.200 เป็นต้นไป จนถึงประมาณ ค.ศ.600 ที่ผมพูดมาตั้งแต่ตอนต้นว่า ตะวันตก ตะวันออก สัมพันธ์กันมานาน แต่ได้ขาดหายไป ที่ขาดหายไปเพราะว่ากรุงโรมแตก ประมาณ ค.ศ.400 เศษๆ ส่วนในจีน ราชวงศ์ฮั่นก็ล่มลง เกิดเป็น 3 ก๊ก บ้านเมืองที่เคยเป็นก๊กเดียวกันก็แตกออกเป็น 3 ก๊ก บ้านเมืองไม่มีเอกภาพ ศูนย์อำนาจของโลก 2 ศูนย์ ที่อยู่ตะวันออกสุด และอยู่ตะวันตกสุด แตกสลายลง การค้าขายระหว่างตะวันตกกับตะวันออก จึงลดลงตาม ฉะนั้น ช่วง ค.ศ.200 ถึง ค.ศ.600 เป็นช่วงที่การค้าระหว่างตะวันตก ตะวันออกลดน้อยลง แต่จากประมาณ ค.ศ.600 จนถึงประมาณ ค.ศ.1500 โลกก็กลับมาเป็นโลกใบเดียวกันอีกครั้งหนึ่ง ระหว่าง ค.ศ.600-1500 นับเวลาเกือบ 1,000 ปี และในห้วงเวลาเกือบพันปีนี้ ตะวันออกนำหน้าตะวันตก

2 ตะวันตกเป็นนักเรียน ตะวันออกเป็นครู

ผมไม่เคยรู้ ไม่เคยคิดจริงจังมาก่อนว่า เราเคยนำตะวันตกมากมาย หรือเราเคยเป็นครูตะวันตก ขอเล่าคร่าวๆ ว่า ในช่วงประมาณ ค.ศ.600 (ก่อนสมัยพ่อขุนรามคำแหงราวหกร้อยปี) ส่วน ค.ศ.1500 (เทียบได้กับช่วงอยุธยากลางๆ) จะเห็นชัดเจนว่าตะวันออกลำนำตะวันตกอย่างไร

แต่จาก ค.ศ.1500-1799 โดยประมาณ ตะวันตกเริ่มก้าวหน้าเร็วขึ้น ค่อยๆ ทันทัน โดยใช้เวลากว่าอีกประมาณ 200-300 ปี จึงจะล้ำหน้าตะวันออกรได้ ตะวันตกล้ำหน้าตะวันออกรได้จริงๆ ก็ต่อเมื่อเวลาล่วงเข้ามาถึงศตวรรษที่ 19 พุดง่าย ๆ คือ ฝรั่งเศสสมัยอยุธยา นั้น เป็นฝรั่งที่ยังไม่ได้ก้าวหน้ากว่าตะวันออกร ฝรั่งเศสที่ก้าวหน้ากว่าตะวันออกรคือ ฝรั่งเศสที่เข้ามาช่วงรัตนโกสินทร์ ถ้าจะกล่าวอย่างนั้นก็ได้ แต่เวลาที่เราศึกษาประวัติศาสตร์เราก็เหมารวมกันหมดว่า ฝรั่งเศสก้าวหน้าตั้งแต่สมัยที่เราเจอกันที่อยุธยาแล้ว แต่ถ้าเอากรอบนี้เข้าไปจับ ฝรั่งเศสที่เราเจอที่อยุธยา คือฝรั่งในช่วง ค.ศ.1500-1799 ซึ่งยังไม่ก้าวหน้ากว่าเรา เรายังไม่ได้มองฝรั่งเศสก้าวหน้ากว่าเราอย่างชัดเจน ฝรั่งเศสก็ไม่ได้มองว่าเราล้ำหลังกว่าเขาชัดเจน

ส่วน ค.ศ.1700-1799 อาจจะเริ่มเห็นชัดแล้วว่า เขากำลังค่อยๆ ก้าวล้ำหน้าเราไปมากขึ้นๆ

ตั้งแต่ ค.ศ.1800 เป็นต้นไป จะเห็นชัดเจนว่า ฝรั่งเศสหรือตะวันตก
ล้าหน้าตะวันออก ค.ศ.660-1100 ต้องกล่าวว่า อิสลามเจริญที่สุดในโลก
ในทางเศรษฐกิจการเมือง

แต่ระหว่าง ค.ศ.1100-1500 จีนเจริญที่สุดในโลก อินเดียก็ไม่เบา
จัดอยู่ 1 ใน 3 บริเวณที่ก้าวหน้าที่สุดของโลก

ตลอดช่วงเวลาตั้งแต่ ค.ศ.660-1500 ญี่ปุ่น เกาหลี และสุวรรณภูมิที่
เราอยู่นี้ รวมถึงอินโดนีเซียและเวียดนามด้วย อยู่ในในกลุ่มผู้นำของโลกมา
ตลอดจนถึงศตวรรษที่ 19 แต่ไม่เจริญเท่าจีน อินเดีย และอิสลามเท่านั้น
เอง

ในอดีตเราไม่ได้เป็นประเทศไกลปืนเที่ยง เราไม่ได้เป็นประเทศล้าหลัง
เรารับของดี ๆ จากอินเดีย อาหรับ จากจีนมามากทีเดียว เรียกว่า
ภูมิศาสตร์ของเราทำให้เราอยู่ในกลุ่มประเทศที่ก้าวหน้าของโลกมาตลอด
จนกระทั่งถึงศตวรรษที่ 19 เนื่องจากประเทศตะวันออกทั้งหมดพัฒนา
เร็วไม่เท่าตะวันตก เราจึงค่อย ๆ มองตัวเองต่ำต้อยไปเรื่อย ๆ

สถิติรายได้ประชาชาติในอดีต

ในค.ศ.1750 ซึ่งก็คือ ประมาณปลายสมัยอยุธยารายได้ของตะวันออก
ทั้งหมดเป็น 2.2 เท่าของรายได้ตะวันตก เศรษฐกิจตะวันออกในปี ค.ศ.1750
นั้น โตเป็น 2.2 เท่าของเศรษฐกิจตะวันตก

พอมาถึง ค.ศ.1830 ความเหนือกว่าของตะวันออกลดเหลือเป็น
1.24 เท่า จาก 2.2 เหลือ 1.24 เท่า ภายในเวลา 80 ปี

เมื่อถึง ค.ศ.1860 ซึ่งเทียบกับปลายรัชกาลที่ 4 รายได้ตะวันออก
เหลือไม่ถึงหนึ่งเท่าของตะวันตกแล้ว คือเหลือเพียง 1 ใน 3 ของตะวันตก
เท่านั้น

จุดเปลี่ยนผ่านอยู่ในช่วง ค.ศ.1830-1860 ปี ค.ศ.1830 ซึ่งประมาณเท่ากับสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นช่วงที่พระองค์ท่านใกล้สวรรคต ตรัสว่าต่อไปนี้ให้ระวังฝรั่ง การศึกษาด้านเวียดนาม ด้านพม่าไม่สำคัญเท่าไร ต่อไปนี้สยามต้องระวังฝรั่ง ท่านทรงเข้าใจอำนาจใหม่ของตะวันตก ท่านทรงอยู่ในกระแสเลยทีเดียว จากสถิติของเราพบว่าในตอนนั้นรายได้ตะวันออกลดลงจนเกือบเท่าตะวันตกแล้ว คือ 1.24 เท่านั่นเอง จากเดิมสมัยปลายอยุธยา รายได้ตะวันออกยังเป็น 2.2 เท่าของตะวันตก อีก 30 กว่าปีต่อมา คือ ปลายรัชกาลที่ 4 หรือต้นๆ รัชกาลที่ 5 ช่วงนั้นรายได้ตะวันออกเหลือเพียง 1 ใน 3 ของรายได้ตะวันตกเท่านั้น

ถ้าเราพิจารณาจาก GDP หรือผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ซึ่งมีการประเมินกันว่าปี ค.ศ.1820 คือ รัชกาลที่ 2-3 GDP ของจีนยังเป็น 29% ของโลก เท่าๆ กับ GDP ของยุโรปในตอนนั้น และเท่าๆ กับสัดส่วน GDP ของสหรัฐใน GDP ของโลกในปัจจุบัน ถ้าต้องการจะรู้ว่าเงินเวลานั้นมีเศรษฐกิจใหญ่โตเข้มแข็งขนาดไหน เมื่อเทียบกับ GDP ของโลกก็สามารถเทียบได้กับที่สหรัฐมีความสัมพันธ์กับ GDP โลกในปัจจุบัน

ปี ค.ศ.1820 คือ สมัยรัชกาลที่ 2-3 GDP ของจีน โตเป็น 29% ของ GDP โลก เท่าๆ กับ GDP ของยุโรปทั้งทวีป และเท่าๆ กับ GDP ของสหรัฐ เมื่อเทียบกับ GDP โลกในปัจจุบัน

ถ้าวัดเป็นรายได้ต่อหัว คนตะวันตกมีรายได้เป็น 2 เท่าของรายได้ตะวันออกในปี ค.ศ.1750 แต่ GDP เล็กกว่า เพราะประชากรน้อยกว่า แต่นับรายได้ต่อหัว เห็นได้ชัดว่าตะวันตกเพิ่มขึ้นมาเรื่อยๆ รายได้ต่อหัวสูงเป็น 2 เท่าของรายได้ต่อหัวของประเทศตะวันออก แต่มีคนบอกว่าถ้าไปนับดูรายได้ที่เป็นตัวข่าวของเครื่องใช้ ที่ไม่ใช่เป็นตัวเงิน ในความเป็นจริงแล้วรายได้ของตะวันออกกับของตะวันตก ไม่ใช่ 2 ต่อ 1 น่าจะ

เป็น 1 ต่อ 1 ในช่วงปี ค.ศ.1750 ซึ่งก็ยังเป็นประเด็นถกเถียงกันไป แต่ต้องยอมรับ มาถึงบัดนั้นตะวันตกเหนือกว่าตะวันออกแล้ว

หากมาดูสัดส่วนอุตสาหกรรมของจีน ในอุตสาหกรรมของโลกทั้งหมด พบว่าในปี ค.ศ.1750 คือ 16 ปี ก่อนปี ค.ศ.1776 สัดส่วนอุตสาหกรรมของจีน สูงเป็น 16 เท่าของสัดส่วนอุตสาหกรรมของอังกฤษ

ปี ค.ศ.1776 มีความสำคัญอย่างไร? กล่าวคือ เป็นปีที่เราเรียกกันว่า ปีที่เริ่มปฏิวัติอุตสาหกรรม อังกฤษไม่ได้ใหญ่เท่าไรในด้านอุตสาหกรรมในขณะนั้น อุตสาหกรรมของจีนในอุตสาหกรรมโลก สูงถึง 16 เท่าของสัดส่วนของอังกฤษ

ปี ค.ศ.1800 อีก 50 ปีต่อมา สัดส่วนลดลงเหลือเพียง 6.7 เท่า

ปี ค.ศ.1830 อีก 36 ปีต่อมา เหลือเพียง 2.15 เท่า

ปี ค.ศ.1860 เป็นปีแรกที่สัดส่วนอุตสาหกรรมของจีนในอุตสาหกรรมโลก เท่ากับสัดส่วนของอุตสาหกรรมของอังกฤษกับอุตสาหกรรมโลก คือ 1 ต่อ 1 นั้นหมายความว่า จากปี ค.ศ.1776 ที่เราเคยสอน เคยเรียนกันว่า ต้องมาปฏิวัติอุตสาหกรรมแล้ว จากนั้นตะวันตกก็นำโลก แต่ยังไม่มาจริง ใช้เวลาอีกเกือบ 100 ปี จึงจะเริ่มชัดเจนว่าจะนำจีนแล้ว

นักปราชญ์ตะวันตกกับจีน

อีกประเด็นที่อยากจะชี้ให้เห็นคือ อัดัม สมิธ ซึ่งหลายคนยกให้เป็นบิดาของวิชาเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ อัดัม สมิธ เขียนหนังสือ The Wealth of Nations ในปี ค.ศ.1776 สิ่งที่ อัดัม สมิธ เขียนมืออยู่ตอนหนึ่งระบุไว้ชัดเจนว่า ขณะนี้จีนเป็นชาติที่รวยที่สุดในโลก ซึ่ง ค.ศ.1776 นั้น อัดัม สมิธ คงเขียนตามความเป็นจริงที่เขาเห็นในเวลานั้น ไม่เหมือนพวกเราที่มองย้อนหลัง และเราก็สร้างภาพอะไรบางอย่าง ซึ่งไม่ค่อยจริง

คือเรามักไปคิดว่า ตะวันตกเจริญก้าวหน้ามากมาย ตะวันตกนำเรามานานแล้ว ตะวันตกเป็นอะไรที่เราไม่มีทางเทียบได้ตั้งแต่ไหนแต่ไรมา ในความเป็นจริงแล้ว ไม่เป็นเช่นนั้น ตะวันตกต้องใช้ความพยายามอยู่นานเลยทีเดียวจึงจะเท่าเราและแซงเราได้

ปราชญ์ยุค “Enlightenment” หรือ ยุค “เรื่องปัญญา” ยังเอางงจื๊อเป็นตัวแบบ ตัวอย่างเช่น วอลแตร์ (Voltaire) ที่เรารู้กันว่า ท่านมักพูดอะไรที่ทันสมัยเหลือเกิน ยังเคยกล่าวเอาไว้ว่า ถ้าอยากจะทำอะไรหรือความเจริญของโลกเริ่มขึ้นที่ไหน ให้ดูไปที่ตะวันออก เพราะอะไรดี ๆ เริ่มขึ้นที่ตรงนั้นเป็นส่วนใหญ่ และค่อย ๆ ถ่ายเทมาทางตะวันตก

ไลบ์นิซ (Leibniz) นักปราชญ์ที่มีชื่อเสียง นอกจากเขียนเรื่องปรัชญาที่เราคิดว่าทันสมัยเหลือเกิน ยังมักจะวานขอบาทหลวงเยซูอิตฝรั่งเศสที่เข้าไปอยู่ในประเทศจีน ให้ค้นคว้าเรื่องนั้นเรื่องนี้ของจีน มาเสนอให้ท่านเป็นประจำ เรื่องหนึ่งที่ท่านขอให้ค้นคว้ามาให้เป็นประจำคือ เรื่องเครื่องปั้นดินเผาของจีนว่าทำกันอย่างไร อยู่ยาลิม ฝรั่งเศสนั้นเรียกเครื่องปั้นดินเผาว่า ไชน่า (China) และฝรั่งเศสก็คลั่งไคล้ไชน่าของจีนอยู่เสมอ

เกส์เนย์ (Quesnay) ท่านพูดถึงเรื่องเศรษฐศาสตร์ ที่รัฐต้องไม่ดำเนินนโยบาย หรือเข้าไปยุ่งอะไรกับธุรกิจมากนัก ซึ่งต่อมา อדם สมิธ นำมาพัฒนาปรับปรุงขึ้นเป็นทฤษฎีมือที่มองไม่เห็น ทราบกันไหมว่าคนยุโรปยุคนั้นเรียก เกส์เนย์ ว่าขงจื๊อแห่งยุโรป เพราะท่านสนใจปรัชญาของจีนมาก รวมทั้งปรัชญาเต๋าที่เรียกว่า อู้เหวย (无为) ซึ่งสอนว่าบ่อยครั้งเราควรทำด้วยการไม่ทำ เกส์เนย์นำเอาหลักคิดนี้มาพัฒนาเป็นหลักปรัชญาเศรษฐศาสตร์ ที่ฝรั่งเศสเรียกว่า ฟิซิโอแครท (Physiocrat) โดยเชื่อว่าจะต้องบริหารเศรษฐกิจเหมือนกับที่มันเป็นธรรมชาติ ปรัชญาเสรีนิยมของฝรั่งเศสนั้น เอาเข้าจริงอาจได้แนวคิดมาจากจีนไม่ใช่น้อย

3 ตะวันออก : อดีตที่เจริญมาก่อน

3.1 จีน : จุดเริ่มต้นของการปฏิวัติอุตสาหกรรม

การปฏิวัติอุตสาหกรรมของโลกอาจจะไม่ได้เริ่มใน ปี ค.ศ.1776 ที่ประเทศอังกฤษ อย่างที่เราเคยเรียนกันมา ถ้าเราใจกว้างขึ้นและศึกษา ตะวันออกมากขึ้น โดยคิดว่า ตะวันออกอาจจะมีปัญญา ไม่ได้โง่เหมือนที่เราคิด ก็จะมีพบว่า

ในความเป็นจริงการปฏิวัติอุตสาหกรรมเริ่มที่จีนก่อนในสมัยราชวงศ์ซ้อง หรือราชวงศ์ซ่ง ในศตวรรษที่ 11-12 โดยเริ่มจากการปฏิวัติเกษตรกรรมก่อน เหมือนที่เกิดขึ้นในอังกฤษในศตวรรษที่ 18 เพียงแต่ว่าเกิดก่อนอังกฤษ 700 ปี เราดูจากหลักฐานอะไรบ้าง

1. **फलเหล็ก** เป็นอุปกรณ์ที่เอาไว้ใช้ไถนา เดิมเราเข้าใจว่า อังกฤษประดิษฐ์ขึ้นในศตวรรษที่ 18 โดยต่อยอดจากफलเหล็กของเนเธอร์แลนด์ ซึ่งประดิษฐ์ขึ้นในศตวรรษที่ 11 แต่ปัจจุบันมีข้อสงสัยมาก ว่าไม่จริง เพราะมีหลักฐานชัดเจนว่า จีนมีफलเหล็กใช้มาตั้ง 2,000 ปีแล้ว อังกฤษมีफलเหล็กใช้มาประมาณ 300 ปี เท่านั้นเอง

2. **เครื่องมือปักดำเมล็ดธัญญาพืช** เป็นหลอดปักลงไปในดิน และหยอดให้เมล็ดลงไป เดิมเราถูกสอนตั้งแต่วัยเด็ก ๆ ว่า เจโทร ทัล (Jethro Tull) เป็นนักประดิษฐ์ของอังกฤษ เขาประดิษฐ์เครื่องมือปักดำ

แล้วทำให้เกิดการปฏิวัติเกษตรกรรม เนื่องจากผลิตผลเกษตรกรรมพุ่งทะยานขึ้น เป็นผลงานชิ้นโบว์แดงของโลก ในราวๆ ศตวรรษที่ 17 แต่ปัจจุบันมีหนังสือของตะวันตกที่ระบุเอาไว้ เขียนขึ้นในราวๆ ศตวรรษที่ 16-17 คือก่อนหน้า เจโทร ทัล (Jethro Tull) 100-200 ปี พบว่าในตอนนั้น ฝรั่งเศสเดินทางไปถึงตอนเหนือของจีน พบเกษตรกรกำลังปักดำเมล็ดธัญญาพืชแบบที่ฝรั่งเศสคิดว่าตัวเองประดิษฐ์ได้นั้น ซึ่งปรากฏว่ามีอยู่ก่อนนานแล้วในจีน และพบหลักฐานประวัติมากขึ้นเป็นลำดับว่า จีนรู้จักทำเครื่องมือปักดำอย่างนี้มาตั้งแต่ก่อนคริสตกาลแล้ว คือทำมันมาได้ตั้งแต่ 2,000 กว่าปี แล้วเหมือนกัน เครื่องมือนี้ทำให้การเกษตรของจีนก้าวหน้ามาก ผลิตผลสูงมาก มีข้อมูลตัวเลขระบุว่า ผลผลิตของจีนในตอนนั้นสูงเป็น 30 เท่าของยุโรปทีเดียว ตรงนี้เองทำให้ค่าจ้างแรงงาน (labor cost) ของจีนต่ำมาก เป็นผลเนื่องจากราคาอาหารถูก เพราะการเกษตรผลิตได้มาก เหลือเกิน มากถึง 30 เท่าของยุโรป อะไรๆ ก็ถูกหมด แรงงานก็ถูก และด้วยเหตุที่อาหารราคาถูก ทำให้การปฏิวัติของจีนเกิดตามหลังการปฏิวัติเกษตรไม่นาน

โจเซฟ นีแดม (Joseph Needham) เขียนไว้ว่า ในห้วงเวลานั้น จีนก้าวหน้ากว่ายุโรป เหมือนกับในปัจจุบันที่ยุโรปก้าวหน้ากว่าประเทศตะวันออกมาก ฉะนั้นนั่น

3. เครื่องจักรไอน้ำ เราถูกสอนว่า เจมส์ วัตต์ (James Watt) ประดิษฐ์เครื่องจักรไอน้ำขึ้นในศตวรรษที่ 18 ฝรั่งเศสอะไรมา เราก็เชื่อไว้ก่อน มีหนังสือของจีนฉบับหนึ่งที่เขียนไว้ตั้งแต่ ค.ศ. 1313 แสดงให้เห็นว่าจีนในขณะนั้นมีแผนผังเครื่องจักรไอน้ำแล้ว ฝรั่งเศสบอกว่า เจมส์ วัตต์ เอาความคิดเรื่องเครื่องจักรไอน้ำมาจาก วิลกินสัน (Wilkinson) วิลกินสัน เอามาจากไหน ฝรั่งเศสบอกว่า วิลกินสันคงจะคิดเอง แต่ถ้าไปดูจะเห็นว่า

เครื่องจักรไอน้ำของวิลกินสันนั้นคล้ายกับของจีนโบราณมาก จีนทำแบบนี้มา 2,000 กว่าปีแล้ว เดิมเราก็เชื่อกันอย่างนั้นว่า คนตะวันตกไม่เคยคิดคงไม่มีทางคิดอะไรนำหน้าคนตะวันตกได้ มาถึงปัจจุบันนี้ ผมคิดว่าอาจจะไม่ใช่เป็นอย่างที่เราเคยคิดกัน

4. **เหล็กกล้า** เดิมตะวันตกเชื่อว่าตนเป็นพวกแรกที่ทำเหล็กกล้าได้ หลังจากปฏิวัติอุตสาหกรรมได้ไม่นาน เดิมฝรั่งทำเหล็กกล้าไม่เป็น เมื่อค้นคว้าไปนานๆ เข้า ก็นำตกใจ จีนรู้จักทำเหล็กกล้าตั้งแต่ศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสตกาล 2,000 กว่าปีมาแล้วเหมือนกัน

5. **น้ำมัน** จีนรู้จักขุดน้ำมันลึกๆ 2,000 ปีมาแล้ว เดิมตะวันตกเข้าใจว่า ตนเองเป็นพวกแรกที่รู้จักขุดน้ำมันลึกๆ แต่จากหลักฐานหลายๆ อย่าง ที่ชัดเจนหรือสังเกตได้ว่า เมื่อสหรัฐอเมริกาทำเหล็กกล้าและขุดเจาะน้ำมันลึกในกลางศตวรรษที่ 19 นั้น มักจะใช้ช่างจีนและเทคนิคของจีนมาประกอบด้วยเสมอ

6. **ปืน** ปืนทั้งเล็ก ยาว สั้น และปืนใหญ่ เดิมเราเข้าใจว่าฝรั่งทำปืนขึ้นมาก่อนใครในโลก ปัจจุบันพบว่าจีนรู้จักทำปืนใหญ่ก่อน อย่างน้อยก่อนยุโรป 50 ปี จีนเคยเอาปืนใหญ่ไปรบในช่วงที่มองโกลเกณฑ์ไปรบเพื่อตียุโรปในสมัยกุบไลข่าน (Kublai Khan) ในศตวรรษที่ 13 เอาปืนใหญ่ไปรบด้วย ฝรั่งรู้จักปืนใหญ่ผ่านจีน และปืนใหญ่ของจีนยังแพร่เข้าไปสู่พวกเติร์กที่ตั้งอาณาจักรอิสลามที่เรียก ออตโตมาน (Ottoman) อีกด้วย

ต่อมา พวกออตโตมานนี้ ตีกรุงคอนสแตนติโนเปิล (Constantinople) แดกและเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า เป็นอิสตันบูล (Istanbul) อาณาจักรออตโตมานใหญ่มาก และที่ใหญ่มากก็เพราะปืนใหญ่ของเขาดีกว่าปืนใหญ่

ของยุโรป อาณาจักรของออตโตมานครองอำนาจอยู่นานทีเดียว ปัจจุบัน เหลือเป็นเพียงประเทศตุรกี เราเรียก ออตโตมาน ว่า Gun powder empire คืออาณาจักรที่ใช้ดินปืน

7. เรือรบ ใครดูหนังเรื่อง Red Cliff เกี่ยวกับ 3 ก๊ก ฉายในโรงภาพยนตร์เมื่อไม่นานมานี้ คงพอนึกออกว่าเรือรบจีนโบราณนั้นยิ่งใหญ่เพียงใด หลักฐานของฝรั่งปัจจุบันพบว่าเรือรบโบราณของจีนนั้น ใหญ่โตมาก หลายลำหุ้มเกราะ และมีปืนใหญ่ติดตั้งอยู่ด้วย และยังมีดาดฟ้าจำนวนมาก เขาส่งคนขึ้นไปอยู่บนดาดฟ้าชั้น คอยรบ คอยยิงธนู ซึ่งประเด็นนี้ก็ยังพอดกเถียงกันต่อไปได้ แต่ที่ฝรั่งเองเวลานี้เชื่อกันมากแล้ว ลงตัวแล้ว คือก่อนที่ วาสโก ดากามา กับ โคลัมบัส (Columbus) จะออกมาเดินทางรอบโลกครั้งใหญ่ จีนได้ส่งเจิ้งเหอกับกองเรือรบเดินทางไปที่ระหว่างตะวันตก ตะวันออกเป็นเวลากว่า 50-70 ปี ก่อนที่คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส จะออกมาเดินเรือ และกองเรือของเจิ้งเหอมิเรือหลายร้อยลำ เรือที่ใหญ่ที่สุดของเจิ้งเหอ ใหญ่กว่าเรือยุโรป 6 เท่า และมีทหารประจำกองเรือทั้งหมดถึง 20,000 กว่าคน จะเห็นว่าเป็นกองเรือที่ใหญ่มหึมา

ที่กล่าวข้างต้น เป็นการพูดถึงจีน ต่อไปขอกล่าวถึงอาณาจักรอิสลาม หรืออาณาจักรมุสลิมบ้าง

3.2 อิสลาม – มุสลิม : อดีตที่เคยก้าวหน้าทางวิทยาการ

ทุกวันนี้เรามีมายาคติว่า มุสลิมไม่ค่อยฉลาด ถ้าหลัง งามายกับศาสนา หรือยุ่งเกี่ยวกับการก่อการร้าย ซึ่งไม่จริง และในอดีตนั้น อิสลาม-มุสลิม เคยก้าวหน้ากว่าฝรั่งมากมายนัก

ในช่วงปี ค.ศ.660-750 นั้น ศูนย์กลางของโลกอิสลาม คือ ดามัสกัส (Damascus) ซึ่งปัจจุบันเป็นเมืองหลวงของซีเรีย

ช่วงปี ค.ศ.750-1258 ศูนย์กลางของโลกอิสลาม คือ “แบกแดด” ปัจจุบันอยู่ในอิรัก แต่ตอนนั้นอยู่ในเปอร์เซีย อยู่ในอิหร่าน และถูกผนวกเข้าไปในอาณาจักรอิสลาม-มุสลิม

พอปี ค.ศ.900-1100 อียิปต์แยกออกมาจากอาณาจักรนี้ และมีความสำคัญในตัวเอง โดยเฉพาะการค้าทางทะเล เพราะเหตุคุมการค้า เชื่อมการค้าระหว่างทะเลเมดิเตอร์เรเนียนกับทะเลแดง และมหาสมุทรอินเดีย เข้าด้วยกัน

ในช่วงปี ค.ศ.1400-1900 นั้น อาณาจักรอิสลามที่ใหญ่ที่สุด คือ ออตโตมาน (Ottoman) ซึ่งครองแอฟริกาตอนเหนือทั้งหมด ครองเอเชียตะวันตกทั้งหมด และครองยุโรปตะวันออกเกือบทั้งหมด ฮังการีก็เคยอยู่ภายใต้อาณาจักรออตโตมานนี้ บัลกาเรียก็อยู่ใต้อาณาจักรนี้ กรีกก็อยู่ใต้อาณาจักรนี้ เป็นยุคที่ชัดเจนว่า อิสลามปกครองคริสเตียน แยกปกครองฝรั่ง ฝรั่งไม่ฉลาดกว่ามุสลิมในตอนนั้น

ความสำคัญของอิสลามหรือมุสลิมคือ คุมการค้าทางทะเลในมหาสมุทรอินเดียร่วมกับอินเดีย และจีน รวมทั้งคุมเส้นทางบกสายใหม่ พวกเขาเป็นยอดนักค้า นักขาย และเป็นนักโลกาภิวัตน์ เผยแพร่ศาสนา และขยายการค้าไปทั่วมหาสมุทรอินเดีย

สำหรับ เปอร์เซีย อินเดีย จีน รู้จักเดินเรือสมุทรมานานเหลือเกิน รู้จักเส้นรุ้ง เส้นแวง รู้จักเข็มทิศ รู้จักเครื่องดูดาว รู้จักการคำนวณองศาของดาว ที่สำคัญรู้จักโลกกลมมาหลายร้อยปี ก่อนที่ยุโรปจะรู้ว่าโลกกลมที่ผมทิ้งมา ก็คือตอนไปเยี่ยมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของซีเรีย เจอลูกกลมๆ ทำด้วยทองเหลือง พวกมุสลิมทำเอาไว้ เก็บบจะเหมือนลูกโลกของเรา แต่ว่าพวกเขาทำขึ้นมาได้ตั้งแต่ศตวรรษที่ 13 ที่เราเรียนกันมาว่า มนุษย์เรารู้ว่าโลกกลม ก็เมื่อฝรั่งเดินเรือไปทางตะวันตก แล้วสามารถไปถึงตะวันออก และกลับมายังตะวันตกได้อีกครั้งหนึ่ง โดยไม่ต้องย้อนทิศเลย เฟอร์ดินานด์ แมกเจลแลน (Ferdinand Magellan) เป็นคนแรกของโลกที่เดินทางอ้อมโลกเช่นนั้นได้สำเร็จ

แต่ที่จริง ก่อนหน้านั้นหลายร้อยปี พวกจีน พวกอาหรับ พวกอินเดีย รู้แล้วว่าโลกไม่แบน ทำไม? เพราะเขาพบกันว่าตำแหน่งของดาวเปลี่ยนแปลงเมื่อเดินเรือออกทะเลไปไกลๆ คนที่จะรู้ว่าตำแหน่งของดาวเปลี่ยนแปลงเมื่อเดินทางไกลนั้น ต้องออกสู่มหาสมุทรใหญ่ถึงจะรู้ ซึ่งฝรั่งเวลานั้นไม่เคยออก เคยแต่ออกทะเลเมดิเตอร์เรเนียนซึ่งเล็ก พวกที่ออกมหาสมุทรใหญ่จริงๆ คือ จีน อินเดีย อาหรับ และเปอร์เซีย

พวกนี้จึงรู้จักวิชาตรีโกณ เรขาคณิต รู้จักวิธีคำนวณดาว และมีหลักฐานมากขึ้นเรื่อยๆ ว่า จีน อินเดีย และอาหรับนั้นเคยเดินเรืออ้อมแหลมกู๊ดโฮป (Cape of Good Hope) ก่อนฝรั่ง มีหลักฐานว่าอาหรับเคยเดินเรืออ้อมแหลมกู๊ดโฮปแล้ว จากตะวันออกไปตะวันตก ฝรั่งมาที่หลังอ้อมจากตะวันตกมาตะวันออก และอาหรับพวกหนึ่งเคยเดินเรืออ้อมแหลมกู๊ดโฮป แล้วเดินเรือต่อไป ขึ้นเหนือต่อไปเรื่อยๆ จนเข้าไปสู่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียนได้ ก่อนที่ วาสโก ดากามา จะแล่นเรืออ้อมแหลมไปเอเชียเสียอีก จีนก็อาจจะเคยเดินเรือไปถึงออสเตรเลียและอเมริกาแล้ว

มีหลักฐานว่าจีนไปถึงจุดๆ หนึ่ง ซึ่งเหลือระยะทางอีก 100 กว่าไมล์ ก็จะได้ถึงออสเตรเลียอยู่แล้ว และเดินทางเช่นนี้กันมาเป็นหลายสิบปี เป็นร้อยๆ ปี ดังนั้น เผลอๆ อาจไปเจอออสเตรเลียก่อนฝรั่งแล้ว ส่วนที่ว่าจีนอาจไปถึงอเมริกามาแล้ว ก่อนที่ฝรั่งจะไปถึงเสียอีก ก็เพราะกระแสน้ำและลม อาจพาจีนไปถึงอเมริกาไม่ยาก หากอ้อมแหลมกู๊ดโฮปได้แล้ว จีนอาจไปถึงอเมริกาก่อนที่โคลัมบัสจะไปถึงหลายร้อยปีมาแล้ว

มุสลิม มีความเจริญด้านวิทยาศาสตร์ มีการแพทย์ มีโหราศาสตร์ มีคณิตศาสตร์ ดังที่ผมกล่าวไว้ตอนต้นว่า ตรีโกณ เป็นวิชาของมุสลิมมาก่อน เราคาดคิดที่ใช่ มีก่อนยุโรปนานมาก ส่วนหนึ่งเพราะความเฉลียวฉลาดของเขาเอง แต่อีกส่วนหนึ่งเขาเรียนรู้จากกรีกโบราณ

ผมคิดว่า ทายาทของกรีกโบราณที่แท้จริง คือ มุสลิม นี่เอง เนื่องจากฝรั่งนั้นกว่าจะมารู้จักกรีกโบราณอีกครั้งหนึ่งใช้เวลานานมาก และก็มารู้จักโดยผ่านมุสลิมอีกทีหนึ่ง รู้จักกรีกผ่านภาษาอาหรับ ผ่านการแปลภาษาอาหรับ ซึ่งเขียนและถ่ายทอดความคิดของพวกกรีกโบราณ และเอาไปแปลเป็นภาษาลาติน เป็นภาษาตะวันตกในขั้นหลัง

ทางการแพทย์ก็เหมือนกัน พบว่าตำราการแพทย์ที่ยุโรปใช้แพร่หลาย หลายร้อยปี เดิมเป็นตำราของอาหรับ นอกจากนี้มีนักปรัชญาและเป็นนักดาราศาสตร์ที่สำคัญคนหนึ่งของอาหรับ เป็นคนในศตวรรษที่ 12 ก่อนสมัยพ่อขุนรามของเราเสียอีก ชื่อ "อัล-คาวาริสมี (Al-Kawarismi)" ท่านผู้นี้รู้จักคำนวณเส้นรอบวงของโลกแล้ว เส้นรอบวงของโลกที่ อัล-คาวาริสมี คำนวณได้นั้น คลาดเคลื่อนไปจากเส้นรอบวงที่วัดกันอยู่ปัจจุบันเพียง 40 เมตรเท่านั้น

นอกจากนั้น จีนและมุสลิมก็รู้จักกันมานานแล้ว รู้ก่อนฮาร์วี (ชาวยุโรป) ว่าโลหิตในร่างกายนั้นไหลเวียนทั่วร่างกาย ไม่ได้หยุดนิ่ง ตอนผมเรียนหมอนั้น เขาบอกกันว่า ฮาร์วี เป็นคนแรกในโลกที่พบว่าโลหิตไหลเวียนทั่วร่างกาย เวลานั้นก็คิดว่าฝรั่งฉลาดจริงๆ และก่อนหน้านั้นคนทั้งโลกเราไม่รู้เลยว่า โลหิตไหลเวียนในร่างกาย ปัจจุบันนี้ก็ได้นั่นใจแล้วว่า ฮาร์วี ไม่ใช่ค้นพบเรื่องนี้เป็นคนแรก ยุโรปรู้อะไรหลายเรื่องซ้ำเหลือเกิน มหาวิทยาลัยของโลก เอาเข้าจริง เริ่มต้นในอียิปต์ มหาวิทยาลัยอัลอัซฮาร์ (Al-Azhar) ตั้งขึ้นมาเมื่อปี ค.ศ.900 กว่าๆ ในยุคที่ความรู้อยู่กับอาหรับและมุสลิมมากเหลือเกิน มหาวิทยาลัยในยุโรปนั้น ปัจจุบันก็ยอมรับกันแล้วว่าเอาตัวแบบมาจากมหาวิทยาลัยในโลกมุสลิม

3.3 อินเดีย : อดีตที่เคยร่ำรวย ค้ำขายเก่ง

ขอล่าวถึงอินเดีย คงทราบกันแล้วว่า ศิลปะ สถาปัตยกรรม และศาสนาของอินเดีย เยี่ยมสุดยอดเลย แต่ที่น่าสนใจว่านั่นคือ อินเดีย ไม่ใช่ประเทศจน ไม่ใช่ประเทศล้าหลัง ในทางเศรษฐกิจและการค้าอย่างที่เรารู้สึกในทุกวันนี้ แต่เป็นประเทศที่เคยรวยมากๆ ค้ำขายเก่งมากๆ แม้แต่ในตอนที่ยังอังกฤษเริ่มรุกรอินเดีย อินเดียก็มีเศรษฐกิจระดับโลกอยู่หลายคน บริษัทอีสเอเชีย ของฝรั่ง ซึ่งเราเคยคิดว่าเป็นของคนอังกฤษล้วนๆ ความจริงยืมเงินจากเศรษฐกิจอินเดียมาก นอกจากนี้ยังพบว่า อินเดียรู้จักคิดดอกเบี้ยมานานแล้ว มีธนาคารมานานแล้ว จีน อินเดีย อาหรับ รู้จักธนบัตรก่อนฝรั่งนานทีเดียว เดิมทีผมเข้าใจว่า ฝรั่งทำพันธบัตรขึ้นได้ก่อนเป็นพวกแรกของโลก ประเทศไทยก็เคยจ้าง โทมัสเดอราร์ พิมพ์พันธบัตร เราพิมพ์เองไม่ได้ แต่ปัจจุบันพบแล้วว่า ไม่ใช่ธนบัตรนั้นใช้กันมาก่อนเป็นเวลานานโดยพวกอาหรับ พวกเปอร์เซีย และ

พวกจีน เข็ดก็เหมือนกัน ประเทศตะวันออกเหล่านี้รู้จักภูมิ รู้จัก ดอกเบ๊ย รู้จักเงินฝาก และมีกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลด้วย เพียงแต่กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลของตะวันออกในสมัยนั้นอาจจะไม่แข็งเท่ากับกรรมสิทธิ์ของฝรั่งสมัยใหม่เสียทีเดียว การคิดเรื่องเศรษฐกิจของตะวันออกนั้น ไม่แยก เศรษฐกิจออกจากศาสนา เหมือนกับที่ทุนนิยมปัจจุบันแยก พ่อค้าของโลกตะวันออกในสมัยก่อนชอบทำบุญเหลือเกิน พ่อค้าไทยก็ยังสืบทอดมา จนถึงทุกวันนี้ ชอบทำบุญ

3.4 เมืองใหญ่ในตะวันออก และหลักฐานอื่นๆ

อีกเรื่องหนึ่งที่ทำให้ผมตั้งคือ พอศึกษาไปแล้วพบว่าเมืองใหญ่ๆ หรือนครใหญ่ๆ ในตะวันออกนั้น มีมาก่อนตะวันตกนานเหลือเกิน เมืองใหญ่ๆ ของโลก ในสมัยโบราณ ได้แก่ เมืองแบกแดด (Baghdad) เมืองดามัสกัส เมืองอิสตันบูล เมืองอิสฟาฮาน (Isfahan) เมืองนานกิง เมืองปักกิ่ง เมืองหางโจว เมืองโฮซังก้า เมืองวิซัยนคร เมืองสุรัต (สองเมืองนี้อยู่ในอินเดีย) ไคโร บุกคาร่า (Bukhara) ซามาร์คาน (Samarkand) (สองเมืองนี้ปัจจุบันอยู่ในอุซเบกิสถาน) และนครวัดด้วย แต่ละเมืองมีคนอาศัยเป็นหลายแสนหรือเป็นล้าน ส่วนลอนดอนและปารีสในเวลานั้น จนถึงก่อนศตวรรษที่ 16 ปรากฏว่า มีคนอาศัยอยู่ไม่กี่หมื่นคน

ในด้านเกษตร ตะวันออกก็ล้ำหน้าตะวันตกดังที่กล่าวไปแล้ว จีน ทำอะไรก่อนฝรั่งมาหลายพันปี เช่น ฝาลเหล็ก เครื่องปักดำเมล็ด อุตสาหกรรม หัตถกรรม ฯลฯ จีน อินเดีย และอาหรับก็เจริญก้าวหน้า ก่อนยุโรปและก่อนตะวันตกมานาน พาณิชยกรรมก็ทำมากกว่าตะวันตกมานาน เมืองและนครมีมากกว่าตะวันตกมานาน กำลังรบก็มีมากกว่าตะวันตกมานาน วิทยาศาสตร์ก็มากกว่าตะวันตกมานาน ยุคเรอเนส-

ของสรี (Renaissance) ของฝรั่งที่เราเรียกว่า ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ เกิดขึ้นได้เพราะตะวันตกไปรับความรู้จากมุสลิมด้วย รับผ่านสเปนเป็นส่วนใหญ่ เมื่อบาบวกับสิ่งที่ได้จากจีนด้วย มาบวอะไรที่คิดได้ด้วยตัวเอง และโชคดีเดินเรือไปพบทวีปอเมริกา ได้แผ่นดินมหาศาล ได้การเกษตรที่ราคาถูกมาก เอาทาสที่ตัวเองจับในแอฟริกาไปเป็นแรงงานอยู่ในลาตินอเมริกา การที่ฝรั่งยึดลาตินอเมริกาได้อย่างง่ายดายก็เป็นเรื่องแปลกเหมือนกัน ฝรั่งเอาเชื้อโรคไปแพร่ลาตินอเมริกาได้อย่างรวดเร็ว เพราะลาตินอเมริกาเป็นทวีปที่อยู่ขาดจากเอเชีย แอฟริกา และยุโรป แยกออกมาจึงทำให้ภูมิของเชื้อโรคน้อยกว่ามาก ภูมิต้านทานโรคต่ำ พอสเปนกับโปรตุเกสลงเรือข้ามไปถึงลาตินอเมริกาแล้ว นอกจากความเข้มแข็งอย่างอื่นแล้ว ก็คือ เชื้อโรคเข้มแข็งมาก ออกมาจากตัวฝรั่งพวกนี้ และแพร่ไปที่คนพื้นเมือง ทำให้มีการตายแบบแปลกๆ จากโรคระบาดต่างๆ

บันทึกจดหมายเหตุ

อนาคต ของตะวันออก

ผมจะไม่พูดอะไรมากกว่านี้ แต่จะพาพวกเราไปดูว่า จริงหรือเปล่าที่ผมพูด หลักฐานที่ชัดเจนกว่านี้ไม่มีไหม มีหลักฐานอะไรที่เข้มแข็งกว่านี้ไหม คงมี และมีมากขึ้นเรื่อยๆ จริงหรือเปล่าที่ผมพูด ผมจะไม่ตอบ 100% ผมจะหยุดไว้ตรงนี้ แต่ผมจะมองไปอีกประเด็นหนึ่ง คือมองไปที่อนาคต

4.1 อนาคตของจีน

ผมคิดว่า เวลานี้ตะวันออกเริ่มที่จะกลบตะวันตกได้ เมื่อปี ค.ศ.1978 ตอนที่เติ้งเสี่ยวผิง ปฏิรูปประเทศจีน มองไม่เห็นฝรั่งเลย เดินห่างไปไกลเหลือเกิน แต่เวลานี้เศรษฐกิจจีน แซงหน้าญี่ปุ่น ใหญ่เป็นอันดับ 2 ของโลกแล้ว เงินสำรองระหว่างประเทศจีนมีมากที่สุด มากกว่า 2 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ ตอนนี้อเมริกาจะประชุมแค่ G2 ส่วน G8 นั้น ไม่ค่อยสนใจแล้ว G2 คืออเมริกากับจีน จีนเพิ่งจัดโอลิมปิกไปเสร็จเรียบร้อยแล้ว เป็นครั้งแรกที่อเมริกาแพ้ ได้เหรียญทองน้อยกว่าจีน วันนี้จีนเปลี่ยนไปแล้ว

“ตอนผมเป็นรองอธิการบดีอยู่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คิดอยู่ว่าจะไปช่วยจีนทำบัณฑิตศึกษา คิดอยู่และเถียงกันว่าจะไปดีหรือไม่ไปดีเถียงไปเถียงมา พอเราคิดตกว่าจะทำ จีนบอกว่า ควรส่งคนไทยมาเรียนกับเขาดีกว่า จีนไปถึงไหนแล้ว เรามองไม่เห็นหลังเขาเลย ถ้าคิดจะทำอะไรเกี่ยวกับจีน ต้องรีบๆ ทำเลย มัวแต่ทะเลาะกัน เถียงกัน จีนกลายเป็นอีกเรื่องหนึ่งแล้ว เมื่อวันก่อนผมไปเซ็นเงินเป็นครั้งที่สอง ตอนที่ไปครั้งแรกอายุ 40 ต้นๆ เซ็นเงินยังเป็นที่น่า ผ่านไป 15 ปี เซ็นเงิน ดูใหญ่กว่าช่องกงแล้ว”

ฉะนั้น มองไปที่อนาคตของจีน เป็นไปได้ ที่เขาจะตามทันอเมริกา เริ่มคิดกันแล้วว่าภายใน ค.ศ.2030 นั้น จีนกับอเมริกาใหญ่เท่ากันแล้ว นั้นหมายความว่า ในตอนนั้น ยุโรปสู้จีนไม่ได้แล้ว อเมริกาสู้จีนไม่ได้แล้ว แต่อาจจะไม่เป็นอย่างนั้นก็ได้ อนาคตเราไม่มีวันรู้ 100% แต่ถ้าเราเชื่อในแนวโน้ม ก็มีโอกาสสูงที่จะเห็นความจริงในอนาคตเป็นเช่นที่กล่าวมา

4.2 อนาคตของโลกอาหรับ

ไม่ใช่เฉพาะจีนเท่านั้น โลกอาหรับทุกวันนี้ เราคิดกันเพียงว่าเขาเอาแต่รบกัน จริงๆ แล้วโลกอาหรับทำธุรกิจกันเป็นว่าเล่น อาบูดาบี (Abu Dhabi) มีเงินทุนสำรองสูงเป็นอันดับ 2 รองจากจีน ดูไป แม้ว่าเงินทุนสำรองระหว่างประเทศจะน้อยกว่าอาบูดาบีพอสมควร แต่ที่มีความสำคัญในแง่ต่างๆ มากมาย ความสัมพันธ์จีนกับโลกมุสลิมเวลานี้ เข้าใกล้เคียงกับเส้นทางสายไหมในอดีต เพียงแต่ว่าเป็นทางสายไหมที่ไม่ได้เดินทางด้วยอูฐเท่านั้น

4.3 อนาคตของอินเดีย

ส่วนอินเดีย เชื่อใหม่ว่า อินเดียที่นั่นซื้อรถจากรัวร์ (Jaguar) ของอังกฤษแล้ว อินเดียที่ดูว่ากระจอกนั้น เป็นเจ้าของบริษัทจากรัวร์เรียบร้อยแล้ว และกำลังจะผลิตรถแก๊งเล็กๆ มาขายในราคาต่ำ ต่ำกว่าหนึ่งแสนบาทต่อคัน ราคาน่ากลัวมาก ไม่ธรรมดา ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น ได้เจ๊งกันแน่ ฉะนั้น ในอนาคตเราจะเห็นตะวันออกทั้งมวลเข้มแข็งขึ้นมา และลมตะวันออกนั้นอาจจะกลบลมตะวันตกได้

จึงเป็นไปได้เหมือนกันว่า ในอดีตที่เราเคยยิ่งใหญ่มาก่อน ก็น่าจะไปทีเดียว เพียงแต่เมื่อก่อนเราคิดไม่ออก ไม่มีหลักฐาน ไม่ค่อยกล้าคิดว่าตะวันออกเคยเจริญมาก่อน ตะวันออกเป็นครู เราไม่กล้าคิดแบบนั้น

แต่เวลานี้ไม่ต้องหาหลักฐานอะไรมากนักในเรื่องของอดีต เพียงแต่มองไปข้างหน้า เห็นแนวโน้มค่อนข้างชัดเจนว่า จะไม่ได้เห็นตะวันตกที่ไม่มีวันถูกเทียบเคียง หรือไม่มีวันที่จะถูกใครเข้าแข่งได้ หรือจะไม่เห็นตะวันออกที่ล้าหลังอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่อีกแล้ว ตอนที่พวกเราเกิดมา บางคนเช่น ผมเกิดมาตอนที่มาเลเซียยังไม่เป็นเอกราช สิงคโปร์ยังไม่เป็นเอกราช ฮองกง เป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ผมไม่เคยคิดหรอกว่า จะมีวันหนึ่งที่อาณานิคมของอังกฤษ เช่น ฮองกง สิงคโปร์ จะมีรายได้ต่อหัวของคนในประเทศสูงกว่าคนอังกฤษเมืองแม่ได้ ภายในเวลา 40 ปีเท่านั้น ผมได้เห็นแล้ว

ผมไม่เคยคิดว่า จีนจะพัฒนาตัวเองได้เร็วขนาดนี้ ไม่เคยคิดว่าจะมีวันที่นักวิชาการจะมานั่งคุยกันว่า ลมตะวันออกจะพัดกลบลมตะวันตกได้จริงหรือเปล่า แต่เวลานี้ผมว่าคนที่ตระหนกในปัญหานี้มากที่สุด กลับเป็นคนอเมริกัน อเมริกาส่งคนมาเรียนที่เมืองจีนมากเหลือเกิน และเข้ามาเปิดวิชาต่างๆ สอนร่วมกับจีนมากมาย

บทสรุป

แทนที่เราจะคิดเพียงว่า ปัจจุบันจะนำไปสู่อนาคตอย่างไร ผมขอเสนอความคิดว่า อนาคตนั้นเห็นอยู่ชัดๆ แล้วว่า ตะวันออกนั้นเก่งเทียบเท่าตะวันตกหรือเหนือกว่าได้แน่ ฉะนั้น หากมองย้อนไปคู่อติต ก็เป็นไปได้ยิ่งว่า มีวันเวลาที่ยาวนานที่เราเคยเข้มแข็งกว่า เก่งกว่า ตะวันตกมาแล้ว

พวกเราแทบทุกคน เป็นผลผลิตของการศึกษาแบบตะวันตก แม้เราจะบอกกันเสมอว่า อย่าเป็นแบบตะวันตกเสียทุกอย่าง ควรมีศาสนา มีจริยธรรมแบบไทย มีวัฒนธรรมแบบไทยด้วย แต่เราไม่เคยกล้าคิดหรือกว่า ในทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง ทางวิทยาศาสตร์ วิทยาการต่างๆ เราอาจจะเคยเจริญมาก่อนตะวันตกมาแล้ว แม้แต่คำว่า “การพัฒนา” เรามักคิดว่าความคิดหรือสถาบันอะไรที่ไม่เป็นแบบตะวันตกแล้ว จำต้องเป็นสิ่งที่ล้าสมัย อาจจะไม่ใช่ จีนสมัยราชวงศ์ฉิน สมัยราชวงศ์ซ่ง สมัยราชวงศ์ถัง สมัยราชวงศ์หมิง เป็น Pre-modern แค่นั้นหรือ ในเมื่อเขารู้จักทำผาลเหล็กมา 2,000 ปี รู้จักขุดน้ำมันมา 2,000 ปี รู้จักทำเหล็กกล้ามา 2,000 ปี จีนนั้นความจริงทันสมัยมานานแล้ว คือ modern มานานแล้ว แต่เป็นแบบ chinese ที่กล่าวว่าระบบราชการของจีนล้ำหลังกว่าตะวันตกนั้น ความจริงจีนรู้จักสอบคัดเลือกคนเข้ารับราชการมาเป็นพันๆ ปีแล้ว เขาทันสมัยมานานแล้ว

คำถามที่ว่า “ทุนนิยมเริ่มที่ตะวันตกจริงหรือเปล่า?” ถ้าในความหมายแคบ อาจตอบว่า “จริง” ได้ แต่ถ้าในความหมายกว้าง “ไม่ใช่”

ทุนนิยมแบบที่ไม่ใช่ตะวันตกแท้ๆ ล้าหลังจริงหรือเปล่า ตอบได้ว่า “ไม่แน่” เพราะแบบที่จีนทำทุกวันนี้ก็ไม่ใช่แบบทุนนิยมแท้ๆ แต่มันพัฒนาได้เร็วไหม? นำความสำเร็จได้เร็วหรือเปล่า? ผมคิดว่ามันท้าทาย ระบบตลาดของทุนนิยมแท้ๆ ด้วยซ้ำ การพัฒนาของจีนทุกวันนี้ เราเรียกว่าทุนนิยมในความหมายเคร่งครัดคงไม่ได้ เพราะว่าที่ที่ดินของจีนไม่ใช่ที่ดินของเอกชน ยังเป็นของรัฐอยู่ และนายทุนใหญ่ของจีนยังเป็นพวกรัฐวิสาหกิจ ไม่ได้เป็นทุนนิยมแบบของตะวันตก แต่ของเขาแย่กว่าทุนนิยมตะวันตกหรือเปล่า? “ไม่แน่” เพราะว่ามันสามารถนำพาเศรษฐกิจไปได้เร็วเหลือเกิน

นั่นหมายความว่า การทันสมัยนั้น อาจมีได้หลายทาง ไม่ได้มีแต่แบบตะวันตกเท่านั้น เราจะต้องพยายามคิดถึงการทันสมัยที่เป็น north-western ให้มากขึ้น การนำศาสนา ความเชื่อและจริยธรรมไปพบกับธุรกิจ อาจจะไม่ใช่อะไรที่ใช่ไม่ได้ หรือว่าการแก้ปัญหาต่างๆ ที่ไม่ได้แก้ด้วยระบบอย่างเดียว แต่แก้ด้วยคุณธรรม แก้ด้วยความคิดด้วย อาจจะไม่ค่อยคล้ายๆ แบบขงจื้อหรือเปล่า ถ้าขงจื้อทำให้จีนก้าวหน้ามาได้ 2,000 ปี ความคิดแบบปัจจุบันที่กล่าวว่า ปัญหาอะไรต้องแก้ที่ระบบ และเรื่องความคิดจิตใจเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญเท่าไรนั้น อาจจะต้องปรับเปลี่ยนหรือเปล่า

เมื่อเราคิดแบบนี้ พรหมแดนความรู้ของเราอยู่ที่ไหน อาจจะต้องกลับมาทบทวนเรื่องเก่าๆ ของเรามากขึ้น ตัวอย่างเรื่องการแพทย์แผนโบราณของเราจะมองว่าล้าหลัง โบราณ ล้าสมัย ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ คงจะไม่ได้แล้ว ทำไมเราไม่ให้การแพทย์แผนจีนเป็นการแพทย์สากลด้วย ทำไมต้องเรียกพวกจบแพทย์แผนจีนในไทยเพียงว่า จบวิทยาศาสตร์การแพทย์ คุณคิดว่า แพทยศาสตร์นั้นเป็นของฝรั่งเท่านั้นหรือ เรากำลังหวง

ศาสตร์เหล่านี้ไว้กับตะวันตกเท่านั้นหรือเปล่า? การแพทย์จีนล้ำหลังจริงหรือเปล่า? ตอบ “ไม่ล้ำหลัง” เป็นวิทยาศาสตร์หรือเปล่า? ตอบ “เป็น” แต่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์แบบฝรั่ง วิธีที่ผมคิดนั้น ฟังเป็นเล่นปนจริง แต่ผมไม่ได้พูดเล่นๆ เราสามารถคิดได้มากมายขึ้นกว่าเดิมมาก ศาสตร์ต่างๆ หลากอย่างที่ฝรั่งมองว่าล้ำหลังนั้น มันล้ำหลังจริงหรือเปล่า แน่ตอนที่ผมพูดไม่ได้ชวนให้พวกเราเกลียดฝรั่ง ช่วงนี้เราดูถูกฝรั่งคงไม่ได้ ความรู้ของตะวันออก และความเจริญก้าวหน้าของตะวันออก ที่นำเสนอนี้ ไม่ได้เป็นเพื่อตะวันออกอย่างเดียว ความรู้ต่างๆ ไม่ได้เป็นประโยชน์สำหรับตะวันออกอย่างเดียว แต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของตะวันตกด้วย

เราไม่ควรมองแยกออกเป็น ตะวันออก ตะวันตก อย่างชัดเจนจนเกินไป ของตะวันตกอะไรที่ดี เราก็เรียนรู้ เพียงแต่เราอย่าดูถูกตะวันออกอย่าดูถูกตัวเอง เราต้องภูมิใจในตัวเราที่เป็นส่วนหนึ่งของโลกตะวันออกที่เจริญก้าวหน้า วิธีคิดแบบง่ายๆ ที่คิดว่าเมื่อก่อนพวกเราโง่งงล้ำหลังพอมีฝรั่งเข้ามา ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อรับเอาของฝรั่งมาแล้ว เราจึงเริ่มฉลาดขึ้น วิธีคิดแบบนี้ น่าจะไม่ถูกต้อง ฉะนั้น ในทางสังคมศาสตร์ ในทางประวัติศาสตร์ แม้กระทั่งในทางวิทยาศาสตร์ จะต้องหันมาสนใจความรู้ของตะวันออกให้มากขึ้น ผมเองสอนรัฐศาสตร์มาหลายปี ความรู้เกี่ยวกับรัฐศาสตร์ของตะวันออก รู้น้อยเหลือเกิน ท่านที่สอนทางเศรษฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ของตะวันออกอาจจะมีอะไรที่น่าสนใจไม่น้อย ผมเคยคิดว่า ทำไมจีนพัฒนาเศรษฐกิจเก่ง ในเมื่อคนจีนที่ผมเจอมา ไม่มีใครจบจาก มหาวิทยาลัย Columbia หรือ Harvard ไม่ได้มีความรู้ทางทฤษฎีมากนัก แต่ผมลืมไปว่า เขามี Tradition ของการบริหารรัฐกิจการบริหารเศรษฐกิจมายาวนานกว่า 2,000 ปีแล้ว อาจจะมีความรู้เดิมที่เอามาขี้นำเศรษฐกิจได้ไม่น้อยด้วย

ความดีเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

นายแพทย์ประเวศ วะสี

สิ่งที่อาจารย์เอนก ไปค้นคว้ามานี้ สนุกมากและจะทำให้เกิดความคิดใหม่ๆ

คำถามคือ เราจะทำอะไรกับสิ่งที่อาจารย์เอนกนำเสนอ ซึ่งกำลังจะพิมพ์ออกมาเผยแพร่ ผมมองเรื่องนี้มานานพอสมควร จะเห็นว่าฝรั่งพอดค้นพบวิทยาศาสตร์ขึ้น ก็เอาวิทยาศาสตร์มาทำอาวุธ นำเรือที่ทำด้วยเหล็กใหญ่มาวิ่งได้ทั่วโลก ทำปืนใหญ่ ซึ่งเป็นอำนาจที่ยิ่งที่มนุษย์ไม่เคยมีมาก่อน

อารยธรรม 3 จุด คือเมโสโปเตเมีย อยู่ระหว่างแม่น้ำไทกริส กับยูเฟรติส อินเดีย คือ ลุ่มแม่น้ำสินธุ และประเทศจีน คือ แม่น้ำหวงโฮ ซึ่งเป็นอารยธรรมที่ใหญ่มากอายุประมาณ 5,000 ปี แต่ท่านอำนาจยิ่งของชาวยุโรปไม่ได้ ผมมองเรื่องนี้เงิบๆ ว่า วันหนึ่งจะตั้งตัวกลับมาใหม่จะไปล้างเอาอารยธรรมกลับมาใช้ แต่เราเห็นชัดขึ้น เรามองด้วยแว่นยุโรปอย่างที่เขาส่งให้เรามอง เราหมดกำลังลง ทุกคนไม่มีเกียรติ ทุกคนไม่มีศักดิ์ศรี ทุกคนเป็นคนโง่หมด ไม่มีความรู้

ถ้าไปอ่านเวลาเราจัดการศึกษาขึ้นในรัชกาลที่ 5 จะพบว่า ตอนนั้นน่ากลัวมาก จนรัชกาลที่ 5 ปลงชีวิตหนัก คิดจะสละพระชนม์ชีพแล้วเราจัดการศึกษาสสมัยใหม่ จัดในลักษณะที่ว่า เราไม่มีความรู้ ยุโรปมีความรู้ การศึกษาคือการต่อท่อความรู้จากยุโรปมาไทย เดียวนี้ก็เป็นอย่างนั้น การศึกษาเป็นต้นตอของการศึกษาแบบนั้น เป็นความรู้ประเภทตัดปะ เพราะว่าต่อท่อมาจากภายนอกเหมือนกัน การศึกษาไทยไม่ได้เกิดขึ้นจากภายในหรือจากพื้นฐานของเราเอง ทำให้เราอ่อนแอหมด

สิ่งที่อาจารย์เอนกพูดจำเป็นต้องมาทบทวน เราจะได้มีกำลังขึ้นใหม่

เราหันมาดูเวลานี้ เราดูถูกตัวเอง ดูถูกกันเองหมด ว่าเป็นคนไม่มีความรู้ ถ้าเรายึดเฉพาะตำราจากฝรั่งเท่านั้น คนส่วนน้อยเท่านั้นที่มีเกียรติ คนส่วนใหญ่ไม่มีเกียรติ แต่ความรู้มีในตัวคนที่ได้มาจากการทำงาน ได้มาจากประสบการณ์ ฐานอยู่ในวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดกันมา แต่ด้านการศึกษาของเราจะเคาะพกันแต่ในตำรา คนส่วนน้อยมีเกียรติ คนส่วนใหญ่ไม่มีเกียรติ ขาดความมั่นใจในตัวเองหมด เรื่องนี้จึงมีความสำคัญ ต้องช่วยกันพิจารณาดู ท่านประธานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) ก็นั่งอยู่ในที่นี้ เรื่องอุดมศึกษาจะพัฒนาไปอย่างไรที่ทำให้เราจะได้เข้าใจความจริง เดิมเราใส่แว่นมอง ทำอย่างไรที่จะให้คนไทยเกิดความภูมิใจในรากเหง้าของตน ผมคิดว่าตัวที่ลึกที่สุดของความเป็นมนุษย์ คือ การเคารพศักดิ์ศรีคุณค่าความเป็นคน ตัวนี้จะลึกและมีพลังมาก

ดร.มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด

ขอบคุณ อาจารย์เอนก ที่มาจุดประกายให้เราสนใจในเรื่องนี้จริงๆ เราน่าจะสนใจตั้งนานแล้ว ดิฉันเริ่มทำการวิจัยเรื่องเงินเมื่อ 4 ปีที่แล้ว หาเงินไม่ค่อยได้เลย แต่ในที่สุด ได้ทุนสนับสนุนจาก Rockefeller ให้ทำโครงการวิจัย ชื่อ Flying with the Dragon? ทำเป็นภาษาอังกฤษ ข้อมูลชุดแรก เราศึกษาเรื่อง Feeding with the Dragon คนไทยทั่วไปเชื่อว่า ถ้าเงินพัฒนาแล้วเจริญแล้วต้องซื้ออาหารมาก และเมืองไทยน่าจะได้ประโยชน์ เราใช้วิธีจัดการความรู้ เชิญนักวิชาการจีนมาพูด เขาทำ forecast ให้ดู พบว่าเราไม่มีทางได้ Feeding the dragon. The dragon feeds itself ปัจจุบันจีนสามารถส่งข้าวออก 2 ล้านตันแล้ว

ปัญหาของเมืองไทยคือ ราชการไทยช้ามาก เวลานี้ทุนที่ให้ไปเรียนเมืองนอกก็ยังไม่ไปเรียนอเมริกาอยู่ ดิฉันเป็นกรรมการจัดสรรทุนของ สกอ. เพิ่งขอให้ไปเรียนเศรษฐศาสตร์ที่เมืองจีนได้ 5 ทุน ต้องบังคับให้ไปเรียนมหาวิทยาลัยดีๆ ที่จีน เวลากลับมาต้องให้เขาเท่าเทียมกับพวกที่จบจากมหาวิทยาลัย Harvard ไม่เช่นนั้นไม่มีเด็กเก่งๆ ไปเรียน

ตอนนี้เงินเขาอยากรู้อะไร เขาส่งเด็กมาทีเดียว 2,000 คน เช่น เรื่องท่องเที่ยว เขาส่งเด็กมาเรียนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์เต็มไปหมด เขาพูดไทยได้มากกว่าคนไทยพูดจีน เวลานี้น่าเป็นห่วงที่ว่า เราไม่มีการเตรียมตัวอะไรเลย ปล่อยให้ทุกอย่างไปเรื่อยๆ เป็นเรื่องหนึ่งที่ยากจะขอบคุณอาจารย์เอนก ว่าถ้าไม่มาพูด เราก็คงจะไม่ค่อยให้ความสนใจในเรื่องนี้ ซึ่งที่จริงแล้ว เราต้องมีการเตรียมกำลังคน การเตรียมการศึกษา และการเตรียมนักวิจัยให้เข้ามาสนใจเรื่องจีน เราต้องส่งคนไปเรียนจีนตั้งแต่ตอนนี้ เป็นเรื่องหนึ่งที่เราน่าจะต้องปรับแล้ว

นายแพทย์ประเวศ วะสี

หลังจากที่เราคุยกัน คงต้องนำไปสู่สิ่งที่เป็นนโยบายใหญ่ ผมคิดว่าเรากำลังเผชิญ แต่เรายังไม่รู้ตัว ผมเรียกว่าเป็น Civilization turning point กำลังถึงจุดเปลี่ยนอารยธรรม ซึ่งไม่ใช่เรื่องเล็กๆ เพราะฉะนั้นเวลาเปลี่ยนทีหนึ่งก็จะส่งผลกระทบ ฉะนั้น ต้องมีคนจำนวนหนึ่งที่สนใจเรื่องนี้จริงๆ และต้องเร็วพอใช้ จึงอยากให้ท่านประธาน สกอ. ที่นั่งในที่นั่งนี้ ซึ่งอดีตท่านเป็นผู้อำนวยการ สกว. และมีคนสักอีกจำนวนหนึ่ง หันมาเอาจริงเอาจังและศึกษา Civilization turning point ว่าจะเกิดอะไร และจะต้องทำอะไร ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ และต้องเร็วด้วย

ดร.ณรงค์ อิวยสประเสริฐ

เพื่อสนับสนุน อาจารย์เอนก และคำพูดของท่านอาจารย์ประเวศ มีหนังสือเล่มหนึ่งที่มองถึงการเปลี่ยนข้าวอานาจทางการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิทธิมนุษยชน นับตั้งแต่ปีนี้ไปถึงปี ค.ศ.2020 เขาบอกว่า จะเปลี่ยนหน้ามือเป็นหลังมือ วิกฤตเศรษฐกิจโลกจะทำให้สถาบันทาง เศรษฐกิจของโลกถดถอย ทั้งธนาคารโลก ไอเอ็มเอฟ ดับเบิลยูทีไอ รวมทั้งยูเอ็น บทบาทเกือบจะไม่เหลือแล้ว โลกจะเปลี่ยนเป็น Multi-hub ซึ่งตรงนี้จะเกี่ยวกับเมืองไทยมากๆ นั่นหมายความว่า อเมริกาจะไม่สามารถเป็นผู้นำของโลกได้อีกแล้ว นอกจากเป็นผู้นำประเทศอเมริกา เหนือเท่านั้นเอง อเมริกาใต้จะนำโดยบราซิล และรัสเซียจะเป็นผู้นำอีก รั้วหนึ่งในภูมิภาคเอเชีย ถัดมาจะเป็นอินเดีย ศรีลังกา บังคลาเทศ ถัดมาจะเป็นจีน ยุโรป ญี่ปุ่น และอาเซียนก็มีโอกาสเป็นอีกรั้วหนึ่ง แต่เขาบอกว่าอาเซียนมักจะผูกอยู่กับจีน เป็น Sub-hub เมื่อดูอย่างนี้ เราพบว่า จีนค่อนข้างจะ aggressive มาก ในระบบโลก

จีนจะครองยุทธศาสตร์แถวนี้หมด ในอีก 5 ปี โดยมีญี่ปุ่นเป็นตัว แข่งขันเรื่อยๆ แต่ญี่ปุ่นถ้าไม่จับมือกับเกาหลีจะไปไม่รอด จีนต้องครอบ ครองแถวนี้ เขตลาวตอนเหนือตอนนี้จีนยึดครองหมดแล้ว เพื่อผลิตข้าว ยางพารา 12 ล้านไร่ มากกว่าที่เราปลูกเสียอีก ตอนนี้อย่างพารา ให้กับจีนมากที่สุดในโลก แต่อีก 5-6 ปีข้างหน้า ยางพาราจีนจะออกสู่ ตลาด เราจะขายยางพาราลดลง จีนยังไปบุกรุกพื้นที่ต่างๆ ในแอฟริกา บางครั้งลงทุนให้ฟรีแลกกับการให้บริษัทเหล่านั้น ขายเหล็ก ขายโลหะ ขายน้ำมัน ให้กับจีน จีนกำลังมองหาความมั่นคงทางอาหาร ทราบไหม ว่าจีนลงทุน 80,000 ล้านบาท ในทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งไม่เคยปรากฏอยู่ใน พื้นที่ของงบประมาณรัฐบาล ฉะนั้นจะเห็นว่าจีนเป็นพวกเศรษฐกิจที่

ตลาด exclusive มาก ผมคิดว่าเราอย่าหลงตลาดจีนมากไป การดูจีน ต้องดูทั้งสองด้าน ด้านที่เป็นคุณและด้านที่เป็นโทษ สุดท้ายคือ ถ้าโลก เปลี่ยนเป็นลักษณะ Multi - hub การค้าระหว่างประเทศจะลดลง โดยเฉพาะการค้าข้ามทวีปจะถูกลดลง แต่ละ Hub จะแข่งกันดูแลตัวเอง Hub จีนในเอเชีย จะสอดคล้องกับที่ อาจารย์เอนกพูด ในเอเชีย มี 4 Hubs คือมี จีน อินเดีย ญี่ปุ่น และอาเซียน ในขณะที่ยุโรปมี Hub เดียว อเมริกามี 2 Hubs นั้นแปลว่าตะวันออกนำหมดแล้ว

นายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์

ต้องขอบคุณอาจารย์เอนก ฟังและอ่านหนังสือ อาจารย์เอนก ที่ไร ได้ความรู้มาก ตะวันออกมีความเจริญหลายสิ่งหลายอย่างมากมายกว่า ตะวันตก เพราะตะวันตก ถ้ามองไปที่อเมริกา เพิ่งเป็นชาติเกิดใหม่ อาณาจักรในอดีตในแง่อารยธรรมแล้วมีอยู่ 2-3 อาณาจักรเท่านั้น เมื่อ สเปนเข้าไปทวีปอเมริกาใช้ปืนไม่ก็กระบอกก็ปรามลงได้ รวมทั้งเรื่องการ ใช้อาวุธเชื้อโรคต่างๆ ด้วย กองทัพของอเมริกาได้มีเป็นแสนคน แต่ กองทัพสเปนมีประมาณ 1 พันคน บุกจับตัวพระเจ้าแผ่นดิน ใช้ปืน ใช้ อาวุธต่างๆ และใช้การตัดสินใจที่เรียกว่า เด็ดขาด เข้มมหาญรุนแรง มาก ไม่น่าเชื่อคนเป็นพันชนะคนเป็นแสนได้ คงมีอะไรหลายอย่างที่ต้อง วิเคราะห์ต่อไปอีกมาก ผมคิดว่า มีสิ่งที่น่าจะต้องทำ 2-3 ประการ คือ

ประการที่ 1 อาจารย์เอนก ทบทวนไว้มาก อย่างไรก็ตามคงต้องคิด ต่อจากคำถามของอาจารย์เอนก ที่บอกว่า จริงหรือเปล่า มี solid evidence มากกว่านี้ไหม คงจะเป็นคำถามที่หลายคนอาจจะคิดแย้ง เรามาช่วยกันคิดต่อ ช่วยกันทำให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น เรือ เจิ้งเหอ อาจารย์วิโรจน์บอกว่า เรือจีนเป็นเรือไม้และออกทะเลใหญ่ไม่ได้

ปกติแล้วจะวิ่งและผึ้งเท่านั้น หลักฐานต่างๆ จะเป็นอย่างนั้น ดังนั้น การที่จะมีคนเป็นหมื่นคนเดินเรืออย่างนี้ ก็จะเกิดคำถามต่างๆ มาก ที่สำคัญคือเวลาบันทึกเรื่องราวของจีน ในเรื่องของสถานที่ จะใกล้เรื่องความเป็นจริงมาก เวลาที่เขาไปขุดค้นตามลายแทง จะตรงมาก แต่เมื่อไร พุดถึงตัวเลขจะมากเกินไปจริงทุกที ผมจึงคิดว่าสิ่งเหล่านี้คงมีเรื่องที่จะต้องทำความเข้าใจอีกมากทีเดียว

ประการที่ 2 คือน่าจะต้องวิเคราะห์ต่อว่า แล้วทำไมตะวันตกซึ่งเพิ่งมาเจริญทีหลัง เอาชนะตะวันตกได้ ลมตะวันตกทำไมกลมลมตะวันออก ผมฟังอาจารย์เอนกแล้ว ทำให้คิดถึงเมื่อ 30 กว่าปีมาแล้ว อาจารย์ สุรักษ์ ศิวรักษ์ พุดเรื่องอารยธรรมตะวันตก อาจารย์วิเคราะห์ชัดเจนว่า ตะวันตกมีการสร้างสมอารยธรรมและต่อยอดขึ้นไปเรื่อยๆ ทับถมกันไปเรื่อยๆ ก็สูงขึ้นเรื่อยๆ แต่ตะวันออกไม่มี กระจัดกระจาย ไม่มีการต่อเชื่อมเหมือนอย่างตะวันตก เวลาพุดถึงวิทยาการต่างๆ เมื่อสืบบย้อนไป พบต้นตอว่ามาจากกรีก และกรีกมีอะไรดีๆ สามารถต่อเชื่อมผ่านอาหรับ เพราะว่าตำราต่างๆ ก็แปลเป็นภาษาอาหรับ และแปลกลับเป็นภาษาอังกฤษ ที่อาจารย์เอนกพุดถึงนั้น เป็นตัวอย่างของการต่อเชื่อม ทบทวนของเก่า และต่อเชื่อมอย่างเป็นระบบ

ขนบของตะวันตกกับขนบของตะวันออกผิดกัน ตะวันออกเป็นขนบที่ตรงข้าม คือ ไม่ค่อยจด และวิธีจดก็มีปัญหา ประเทศที่จดแล้วดีกว่าเพื่อน คือ จีน จดครอบคลุม โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ เริ่มต้นตั้งแต่สมัยชื้อหม่าเซียน จดดีมาก แต่อินเดียเวลาจดมีปัญหา มาก จะไม่มีมิติทางด้านเวลา ในพระไตรปิฎกทั้งหมด มีแต่อดีต หมายถึง ในอดีต แต่ไม่ได้บอกว่า ช่วงไหน พุทธประวัติทั้งหมดต้องเอามารองกันมากมาย ไม่มีอะไรที่ระบุ พ.ศ. ระบุยุคสมัย แต่ของจีน ถ้าไม่มี พ.ศ. เขาจะบอกสมัย

จักรพรรดิคนนั้นคนนี้ ส่วนของญี่ปุ่น ก็จะมียุคโชวะ ยุคอะไรต่างๆ เขาจะเชื่อมต่อกันได้ แต่ของอินเดียจะไม่มี ประวัติศาสตร์อินเดียทั้งหมดในอดีต ก็จะเป็นปัญหา

ที่กล่าวมานี้ เป็นบันทึกของประวัติศาสตร์ทั้งหลาย เพราะฉะนั้น การต่อเชื่อม การทบทวนของเก่า เลือกรัดมาและพัฒนาต่อจึงเป็นปัญหาของตะวันออก แต่เป็นประเด็นที่ทำให้ทางตะวันตกเมื่อเขามีอะไรแล้ว เขารวบรวมของเก่ามาทั้งหมดและเขาก็ต่อยอดไปได้ ความคิดความรู้ต่างๆ ก็ต่อยอดขึ้นไปเรื่อยๆ และมีสิ่งที่เรียกว่า protestant ethic เป็นตัวการสำคัญ ที่ทำให้การทำงานหรือการที่จะต่อสู้ การที่จะทำอะไรทุกอย่างมีหลักการ มีแนวปฏิบัติ

สำหรับตะวันออก ก็มีขงจื้อ ผมเข้าใจว่าเมืองจีนทุกวันนี้ที่เจริญก้าวหน้า เนื่องมาจากอิทธิพลของขงจื้อ ที่ทำให้คนอยู่ในระเบียบวินัยเป็นต้น แต่สำหรับตะวันตกมี protestant ethic เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เจริญอย่างรวดเร็วในช่วงหลังนี้ ผมจึงคิดว่ายังมีประเด็นซึ่งน่าวิเคราะห์ต่อไปอีกขั้นหนึ่งว่า เวลาสู้กัน ทำไมชนะหรือทำไมแพ้

นายแพทย์ประเวศ วะสี

เรื่องการบันทึก ผมเจออย่างเดียวกับอาจารย์วิชัย คือตอนไปอ่านประวัติศาสตร์ของอินเดีย เรื่องมหาวิทยาลัยนาลันทา หาหลักฐานไม่ค่อยเจอ ต้องไปอาศัยพระถังซำจั๋ง ว่าเคยมาที่นี่แล้วบันทึกไว้ว่าอย่างไร ผมรู้สึกว่ายินดีไม่เคยบันทึก จีนบันทึกเก่งกว่า และถ้าไปดูประวัติศาสตร์จีน ไปอ่านเลียดก๊ก บันทึกเป็นรายปีว่าเกิดอะไร บันทึกได้อย่างละเอียดมาก ที่ว่าตะวันออกเจริญมาก่อน ต่อมายุโรปเก่งขึ้น ผมดูแล้วเหมือน corresponds กับพัฒนาการของสมอง

ดร.เอ็มคัทตี ปูนทอง

คำถามเดียวกัน แต่เป็นอีกมุมหนึ่งเกี่ยวกับ การศึกษาแบบตะวันตก และการศึกษาแบบตะวันออก ผมถามอาจารย์เอนกว่า ขณะที่เราอยาก จะส่งคนไปเพื่อจะเรียนรู้ตะวันตก เวลานี้เรากำลังจะส่งคนไปเรียนรู้ ตะวันออก เราพูดกันว่า จีนส่งคนมาเรียนรู้ประเทศไทย แต่มีคำถามว่า เราจะเรียนรู้อะไรจากตะวันตก และเราควรจะเรียนรู้อะไรจากตะวันออก คนไทยมักจะเรียนเพราะว่าอยากได้ปริญญาต่อบอกว่าเป็น ครั้งหนึ่งเราไป เอาแบบตะวันตก ครั้งนี้จะไปเอาแบบตะวันออก ผมไม่รู้ว่าผมเข้าใจถูก หรือเปล่า เท่าที่ผมจับความได้คือ ตะวันตกเขามีของดี มีกระบวนการ คิด กระบวนการเรียนรู้ สอนเพื่อให้คนฝึกคิด ฝึกเรียนรู้ ฝึกเพื่อจะไป ค้นคว้าเองต่อไป ผมคิดว่านี่เป็นจุดเด่นของฝรั่งหรือของตะวันตก ผมไม่ ได้ตื่นเต้นกับผลลัพธ์ แต่ผมสนใจวิธีที่เขาพยายามจะแสวงหาความจริง

คำถามแรก ผมอยากจะถาม อาจารย์เอนก เห็นด้วยกับผมใหม่ว่า สำหรับตะวันตกในเรื่องวิธีที่เขาคิดออกมา วิธีที่เขาหาออกมา methodology หรือกระบวนการในการค้นหา เราควรไปเรียนรู้ตรงนั้นจากตะวันตก ถ้า อาจารย์เอนก พูดว่าต้องเริ่มต้นสนใจตะวันออก อะไรคือจุดเด่นของ ตะวันออกที่เราจะไปค้น

คำถามที่สอง ผมคุยกับ อาจารย์อัมมาร์ สยามวาลา เมื่ออาทิตย์ ก่อน อาจารย์อัมมาร์ บอกว่าจะเขียนหนังสือ จะเขียนสิ่งที่ผมอยากจะ เขียน เพราะเห็นคนไทยชอบเลียนแบบฝรั่ง แต่ไม่รู้ว่าทำไมฝรั่งพัฒนาได้ ฉะนั้น จะเขียนเชิงประวัติศาสตร์ว่า ฝรั่งทำไมถึงพัฒนาได้โด่งดังขนาดนี้ ต้องมีที่มาที่ไป ทั้งวัฒนธรรม ทั้งศาสนา ทั้งอะไรต่อมิอะไร อาจารย์ อัมมาร์ยังบอกว่า จะเขียนผูกเรื่องหลายร้อยปี แต่จะเขียนให้สั้น นั่นคือ ความมุ่งหวัง ผมจึงเห็นว่าคนไทยชอบแบบฝรั่งแต่ไม่เข้าใจว่าเป็นมา

อย่างไร เรื่องนี้จะไปด้วยกันได้ไหม ซึ่งก็สอดคล้องกับอาจารย์ประเวศ ที่ตั้งคำถามว่า แล้วอุดมศึกษาเราจะไปทางไหน การตั้งโจทย์ให้คนไปเรียนหนังสือต่างชาติสำคัญหรือไม่ ถ้าเราตั้งโจทย์ไปผิด มันก็ผิด เขาไปค้นคว้าอะไรมา เราไม่รู้ จึงอยากจะถามอาจารย์เอนกด้วย

ดร.เชออันท์ จงสทิธอยู่

อยากถามอาจารย์เอนกว่า เวลาที่พูดถึงจีนตอนที่นำหน้าตะวันตก แล้วช่วงที่หยุดไป อะไรทำให้หยุด คงไม่ใช่การรบบภายในอย่างเดียว น่าจะเป็นเพราะ beauraucracy หรือว่า culture บางอย่างที่ทำให้จีนหยุด และขอเชื่อมต่อจากประเด็นที่ อาจารย์เจิมศักดิ์ พูด ดิฉันคิดว่า จุดเด่นของฝรั่งคือการควบคุมธรรมชาติ และตัวนี้กำลังจะกลายเป็นจุดอ่อนต่อไป เพราะควบคุมมากเกินไป ทำร้ายธรรมชาติมากเกินไป ส่วนจุดแข็งของตะวันออก คือการควบคุมจิตใจ แต่เราก็ไม่ได้ทำให้ดีเท่าที่ควร ในที่สุดแล้วศีลธรรมจรรยาเราก็ไม่ได้ดีขึ้น เมื่อสักครู่ อาจารย์เจิมศักดิ์ถามว่า เราจะเอาอย่างฝรั่งหรือเอาอย่างจีน แล้วแก่นจะเป็นอะไร ดิฉันคิดว่าแก่นต้องเป็นไทย แต่ต้องไปเลือกว่าจะเอาจากตรงไหน และผสมอย่างไร จุดแข็ง จุดอ่อนอยู่ตรงไหน ที่สำคัญก็คือ เราจะปรับปรุง เราจะปฏิรูปประเทศไทยในลักษณะนี้ได้อย่างไร ที่เราประชุมกันมาทั้งหมดนี้ ดิฉันมีความรู้สึกว่าเรื่องที่สำคัญที่สุดของประเทศไทย คือเรื่องปฏิรูปการศึกษา เพราะว่าเวลานี้เลวลง เรื่องจีนจะมีผลกระทบกับเรื่องไทยมากที่สุด แต่ถ้าการศึกษาเราไม่ปฏิรูป เมืองไทยนี้ไปไม่รอด และจะไม่เข้าใจเรื่องอื่นๆ อีกทั้งหมด

พลเอกเอกชัย ศรีวิลาศ

ขอบคุณอาจารย์เอนก ที่ได้ฉายภาพให้เห็น ผมมีแนวคิดในเรื่องนี้ และได้ศึกษาเรื่องนี้มาเมื่อ 12 ปีแล้ว ผมเขียนเอกสารวิจัยเรื่อง สาธารณรัฐประชาชนจีนกับความมั่นคงของประเทศไทย พบว่า ในนโยบาย และในรัฐธรรมนูญของประเทศจีน เขียนเอาไว้ว่า จะไม่ใช่กำลังของตัวเองไปรุกรานประเทศไหน จะไม่นำกำลังทหารออกไปใช้นอกประเทศนี้ เรียกว่า เป็นธรรมาภิบาลของจีน ที่เขียนเอาไว้และพิสูจน์ได้ด้วย แต่ทุกคนพูดหมดเลยว่ากลัวจีนเป็นภัยคุกคาม แต่ประเทศที่บอกว่าจีนเป็นภัยคุกคามกลับเอากำลังทหารไปอยู่รอบเขาทั้งหมด เดียวนี้มีทหารจีนที่ไต้หวัน ที่ใช้กำลังไปอยู่นอกประเทศ เราจะไม่เห็นเลย และสิ่งที่สำคัญประการหนึ่งคือ ตอนนี้อำนาจกำลังอยู่ในรูปแบบที่ใช้สมองซีกซ้ายมาก คือ ไปตาม ตะวันตก บางคนใช้สมองซีกขวาไปตามตะวันออก เราจะปรับอย่างไรให้อยู่ตรงกลาง จะได้มีคุณธรรม จริยธรรม อย่างที่อาจารย์ ประเวศพูดไว้

จีน มีวิธีคิดที่แตกต่างจากคนอื่น ยกตัวอย่างเช่น จีนจะสร้างนิคมอุตสาหกรรม เขาจะไปสร้างตรงรอยต่อของประเทศที่ติดต่อกับ 3 ประเทศ หรือ 2 ประเทศเป็นส่วนใหญ่ เพื่อจะให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ และส่งสินค้าไปขายได้ วิธีการทำนิคมอุตสาหกรรมของจีน คือ เมื่อเขาคิดว่าต้องการผลิตอะไร เขาจะสร้างมหาวิทยาลัยก่อน เพื่อผลิตคนและค่อยตั้งเมือง ให้สภาพแวดล้อมเป็นเมืองที่จะผลิตเรื่องนั้นโดยเฉพาะ ฉะนั้น จะเห็นว่าเขาคิดแตกต่างจากตำรา

ผมพิจารณาดูแล้ว ประเทศไทยไม่ค่อยยอมรับจีน หลายๆ ท่านก็ไม่ยอมรับ แม้แต่จีนจะมาช่วยพัฒนาหลายๆ อย่าง เช่น การสร้างรถไฟความเร็วสูง เราไม่ค่อยรับ จะมาทำนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ เราก็ไม่

รับ ขณะนี้จีนไปสร้างเมืองฝั่งตรงข้ามเชียงแสน สร้างเสร็จแล้ว เป็นเมือง
ที่จีนลงทุนทั้งหมด 5,000 ล้านดอลลาร์ เป็นเมืองใหม่ของลาว จีน
พัฒนาสร้างรถไฟความเร็วสูงได้แล้ว เป็นชาติที่ 4 ของโลก พยายามจะ
ช่วยเหลือเวียดนามออกเฉียงใต้ แต่ประเทศไทยไม่รับ ประเทศที่รับคือ
เวียดนาม เวียดนามซื้อแล้ว นอกจากนี้ จีนบอกว่าประเทศเขาจะเจริญ
ได้ด้วย network แล้ว network ของเขาคือใคร ก็คือคนจีนพันทะเลที่
อยู่ทั่วโลก ก่อนหน้านั้นคนจีนพันทะเลคือคนที่อยู่ทั่วโลก แต่ปัจจุบัน
network ของเขาคือ ส่งคนจีนไปเรียนทั่วโลก ประเทศเราเป็นประเทศ
หนึ่งที่เป็นเป้าหมาย เขาเรียนแล้วไม่ได้กลับประเทศจีน เรียนแล้วทำงาน
ในประเทศไทย

อีกประเทศหนึ่ง คือ อิหร่าน ที่ผมประทับใจมาก ไม่ได้เป็นอย่างที่
เราเคยเรียนหรือเคยรู้ ตำราที่เราเรียนใช้ไม่ได้ อิหร่านพูดภาษาอังกฤษเก่ง
เด็กเรียนภาษาอังกฤษ 6 เดือนพูดได้แล้ว เขาต้องเรียน 3 ภาษา ภาษา
อิหร่าน ภาษาอาหรับ และภาษาอังกฤษต้องเรียนเป็นพื้นฐาน อิหร่าน
เป็นเมืองเก่าแก่ เกิดตั้งแต่พุทธกาล จึงไม่น่าแปลกใจว่า พุทธศาสนาเริ่ม
กำเนิดแถวๆ นั้น ในอัฟกานิสถานก็มีพุทธศาสนาที่มีพระพุทธรูปใหญ่
2,000 กว่าปี เคยเป็นเมืองเจริญและยิ่งใหญ่กว่าอาณาจักรโรมัน

เมื่อไม่กี่เดือนนี้เราได้ยินข่าวว่า จีน อินเดีย บราซิล และรัสเซีย 4
ประเทศนัดประชุมกัน เรื่องการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของโลก ดังนั้น คำตอบ
ของอาจารย์เอนกที่กล่าวเมื่อสักครู่นี้ ผมคิดว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจ

ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์

ผมจะไม่ตอบ แต่มีข้อสังเกตนิดหน่อยว่า ยังไม่มีคำถามตรงที่ผมพูดไปตรงๆ ถามเรื่องอื่นกันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นเรื่องเชิงปฏิบัติ ดูเราจะไม่ได้อสนใจเรื่องอดีต หรือเรื่องทฤษฎีมากนัก เพราะส่วนใหญ่เป็นนักปฏิบัติ ก็คงสนใจว่าจะทำอย่างไร จะแก้ปัญหามาอย่างไร แต่ต้องระวังอย่าเป็นคนเจ้าทุกข์ เห็นแต่ประเทศนี้ก็ใหญ่ ประเทศนั้นก็ใกล้แล้ว เมื่อก่อนเรากลัวฝรั่ง เวลานี้พอฟังผมพูดจบ อาจหันมากลัวจีนไปเสียอีก

ผมอยากชี้ว่าเจตนาธรรมณ์ของผมนั้น พูดเพื่อให้พวกเราเห็นความหวัง เห็นแสงสว่าง เห็นอนาคต เห็นทางเลือกใหม่ๆ เรายังมองไทยอยู่ในสิ่งแวดล้อมสากลที่คุกคาม จึงยังอดคิดไม่ได้ว่า จีนจะมาทำโน่นนี่ที่เป็นภัยกับเราแทนอเมริกา ไม่ได้คิดว่า เราจะคบกับจีนอย่างไรให้เกิดประโยชน์ จะไปร่วมกับ จีน ลาว เขมร เวียดนาม ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไร จะใช้อาหรับ อิหร่าน ให้เกิดประโยชน์อย่างไร เรายังจะคิดจากการเป็นฝ่ายที่ถูกคนอื่นมาล้อมเรา รุกเราเสมอ

ในวันนี้ผมฉายหนังเรื่องใหม่ ที่ท่านถามว่า ทำไมตะวันตกที่ผมบอกว่า ดี ทำไมถึงแพ้ตะวันตก ตลอดชีวิตผมเองก็คิดเช่นนี้เหมือนกันว่าทำไมตะวันตกถึงพัฒนา ตะวันออกถึงไม่พัฒนา แต่เวลานี้ผมคิดว่านี่เป็นหนังเรื่องเก่า วันนี้ไม่ยากพูดอะไรเพิ่มเติมตามกรอบเก่าอีกแล้ว ผมเปลี่ยนวิธีมองว่าเราไม่ได้แย่เหมือนที่เราเคยคิด เราเข้าท่าทีเดียวในอดีต และในอนาคตก็มีเค้าวจะทำให้เข้าท่าได้อีก หากจักรระแค้นใหม่ของโลกติด หากใช้ประโยชน์จากจีน อินเดีย ตะวันออกกลาง ญี่ปุ่น เกาหลี ได้ทันได้ เศรษฐกิจของเราจะไปได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น จีนตอนนี้เศรษฐกิจเป็นอันดับ 2 ของโลกแล้ว เราไม่เก่งเท่าจีน แต่ผมอยากเฝ้าใจว่า ประเทศ

ไทยก็ไม่ธรรมดานะ มีความหวัง หากเรามองโลกในอดีตและในอนาคต
กันเสียใหม่ ด้วยกรอบใหม่ กระบวนทัศน์ใหม่

สิ่งที่ผมเสนอนั้น ไม่ใช่เพื่อให้คำตอบในเรื่องเชิงปฏิบัติทันที เพราะ
มันเป็นเรื่องการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ก่อนเท่านั้น

กระบวนทัศน์ใหม่ของคนไทยนั้น ควรเห็นว่าตะวันออกของเรามี
อะไรดีมาก ไม่ใช่แค่จริยธรรม ศาสนา และวัฒนธรรมเท่านั้นที่ดี แต่
เศรษฐกิจ ธุรกิจ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีต่างๆ เดิมเราก็ไม่ได้แพ้
ตะวันตก

ผมจะไม่สืบทอดการวิจารณ์ modernity ของไทยโดยเฉพาะจาก
พวก radical ผมไม่สนใจอธิบายว่า ทำไมตะวันออกถึงสู้ตะวันตกไม่ได้
มีการอธิบายเรื่องนี้กันมามากแล้วในสังคมไทย

ภายใต้แพทย์อำพล อินตาวัดนะ

เมื่อ 2 อาทิตย์ก่อน ผมเพิ่งไปจีน ไปที่มณฑลกลวงสี เมืองหนาน
หนิง ซึ่งอยู่ทางเหนือของเวียดนาม ใครไปจีนวันนี้ก็จะเห็นว่า จีน
เปลี่ยนแปลงเร็วมาก ผมไปที่ China Medical University แค่การตั้งชื่อ
ของมหาวิทยาลัยของเขาก็มีความหมายแล้ว เพราะเขาเอา modern มา
ครึ่งหนึ่ง และเป็น Chinese traditional ครึ่งหนึ่ง ที่นี้เป็นเขตปกครอง
ตนเอง (autonomus region) ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐ เขาให้อิสระภาพใน
การบริหารและเอาคนหนุ่มในพรรคมาบริหาร คนเหล่านี้ต่อไปจะเป็น
ผู้นำประเทศ เขาได้โอกาสในการทำงาน เขาทำมหาวิทยาลัยเพื่อสร้าง
คน จะตรงกับ อาจารย์ประเวศพูด ซึ่งไม่เหมือนบ้านเรา (ที่จริงเราอาจ
จะคิด แต่ทำไปแล้ว ไม่ใช่) เขาใช้มหาวิทยาลัยสร้างคน สร้างความรู้
เพื่อพัฒนาในบริเวณนั้น 1 มณฑล มี 50 กว่าล้านคน เกือบเท่าประเทศ

เรา แต่แค่นี้ก็เทียบกันให้เห็นได้แล้วว่า ทิศทางไม่เหมือนกัน ของเขาคิด ยุทธศาสตร์ชัด และมีการจัดระบบการบริหารแบบอัตโนมัติและไปทำจริง

ผมไปเยี่ยมคณะพยาบาล ซึ่งจัดประชุมเรื่อง Humanized care เป็น network กับเรา ที่มีคณะพยาบาลของมหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นตัวหลัก สังเกตว่า นักศึกษาของจีนมารับผมที่สนามบิน พูดภาษาอังกฤษดีมาก ที่เราบอกว่าคนจีนพูดภาษาอังกฤษแย่กว่าเรา เปลี่ยนความคิดได้เลยในขณะนี้ นัยน์ตามีแววอยากคุยกับเรา escort กับผมตลอดตั้งแต่วันไปจนถึงวันกลับ มาส่งที่หน้าห้องพัก เข้าก็มารอรับ ถ้าเราซักก็โทรศัพท์มาหา วันจะเดินทางกลับ คนบดีมาถึงห้องพัก มาขอบคุณและให้ของที่ระลึก

ที่ผมเล่ามาเพื่อให้เห็นภาพว่า ฝรั่งไม่มี Humanize แบบนี้ แต่อยู่ที่ตะวันออก ซึ่งเป็นจุดแข็ง เก่งกว่าทางตะวันตก เราไปทางตะวันตกไม่เคยพบการดูแลแบบนี้ ตะวันตก มีแต่เรื่อง Technicalization คือ เทคนิคดีกว่าเรา ซึ่งเป็น Westernization

จากจุดเล็กๆ ผมอยากจะชี้ เพื่อโยงมาให้เห็นภาพว่าเราเล็กนิดเดียวเอง มี 60 ล้านคน ผมไปญี่ปุ่น คนญี่ปุ่นมาถามทางกับผม เพราะเราหน้าตาเหมือนกัน ผมไปเมืองจีนเขามาคุยภาษาจีนกับผม เราเหมือนกันหมด ฉะนั้น unique หรือความ common ตรงนี้ เราอาจจะยังไม่ได้นำมาใช้ วิธีคิดที่อาจารย์เอนก พูดน่าสนใจ คนไทยเรานี้อาจจะคล้ายๆ กันอย่างหนึ่ง คือคอยมองแบบ defensive คือ มีปฏิกิริยากับเขา ดูว่าอะไรจะมากระทบกับเรา แต่เราไม่ได้มองยุทธศาสตร์แบบ proactive ขณะนี้เวียดนามมาเรียนภาษาไทยมาก จีนก็เรียนภาษาไทยมาก สั้นเดือนนี้มีเด็กจีน 2 คนที่ดูแลผมจะมาเรียนที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น 4 เดือน เขาเดินทางเรียนทั่วโลกไปหมด คนไทยไม่ได้เรียน เขามาเรียนบ้านเรา เขารู้

หมด เราไม่เรียนจีน เวียดนามเราก็ไม่เรียน พอมองเวียดนามบอกว่าเดี๋ยว
จะแซงเรา แซงแล้วก็ได้ทำอะไร เขาส่งคนไปเรียนเต็มไปหมดแล้ว
รถไฟเร็วด่วน มีเรียบริยแล้ว วินัยเขามีมากกว่าเรา วิริยะอุตสาหะก็มาก
กว่า เราไปดูงานมามาก แต่ดูกลับมาแล้วไง ก็มาเล่าอย่างที่ผมพูด และ
ก็ไม่ได้ทำอะไร

ผมอยากจะกลับมาพูดว่า ยุคข้างหน้า forecast ไปชัดเจนแล้วว่า
New - USA (United States of Asia) เพราะเรารู้ว่า ไม่ใช่อเมริกาแล้ว
แต่จีน อินเดีย อินโดนีเซีย เกือบครึ่งโลกแล้ว พอรวมพวกเราด้วยครึ่ง
โลกอยู่ตรงนี้ ย้ายฐานชัดเจนแล้ว แต่เรายังคิดแบบเก่า ไปติดฝรั่ง ถ้ากลับ
มาดูจุดแข็งที่บ้านเรา มีมาก ชัยภูมิเราไม่มีที่ไหนเทียบเท่า ในจีน ผลไม้
หายากมาก ผมไปดูบุทชายผลไม้ น่าเศร้า คือ ที่จีน เศษผลไม้ที่มาจาก
ประเทศเราแพงมาก แต่ของเรามีเหลือเฟือเลย นี่คือจุดแข็ง

เมื่อมองกลับมา บ้านเราก็ไม่นิ่ง มัน dynamic (พลวัต) ไปแล้ว
เดิมบ้านเราไม่เป็นวัฒนธรรมโดดๆ ของเรามีอินเดีย อินโด ไชน่า แพทย์
แผนไทยของเราเป็นแบบแพทย์แผนอินเดียกับแผนจีนมาก แต่แพทย์แผน
จีนของเขายิ่งใหญ่กว่าเรา บางทีเราภูมิใจแพทย์แผนไทยดูเป็นเอกลักษณ์
แต่ผมว่าไม่พอแล้ว ต้องมองเห็นว่า นี่คือเอเชีย ในขณะที่เดียวกันในช่วงที่
ไปรับความรู้ฝรั่ง เรารับมามาก และเราก็สวามิภักดิ์ ทำให้เราสะดว
สบายขึ้น ผมเองไม่ได้มองว่าฝรั่งมาทำให้เลวร้ายเสียทีเดียว เขาทำให้
modernization ดีขึ้น คนไม่ตายด้วยโรคต่างๆ ทำให้คนบ้านนอกมีตู้เย็น
ใช้ แต่ตอนนี้เปลี่ยนเป็น New - USA แล้ว

สุดท้าย ผมคิดว่าเราเลิกนิดเดียว ถ้าเราคิดแค่ของเรา ผมว่าไปไม่
ได้ อิทธิพลต่างๆ เกิดขึ้นมโหฬาร มหาศาล ดูเหมือนว่าเราต้องคิด
ยุทธศาสตร์ที่ proactive ว่า ต่อไปข้างหน้า เราจะอยู่กับเพื่อนภูมิภาค

เดียวกัน และมีความเด่นของเอเชีย ซึ่งเราจะเดินไปอย่างไรกับเขา จะเอาอย่างไรกับจีน ถ้าจีนสร้างเขื่อน ผมคิดว่าอาจจะต้องสู้ไป แต่ต้องมองยุทธศาสตร์ที่ใหญ่กว่าเรื่องเขื่อนที่แม่น้ำโขงหรือเปล่า ดูว่าเราจะคบหาสมาคมกับจีนอย่างไร ถ้าเราไล่รากเหง้ากลับไป คนที่อยู่บนสามเหลี่ยมเมืองไทย ก็เชื้อสายจีนทั้งนั้น รากเหง้าเดียวกันหมด เวลาผมไปที่เมืองจีน พูดว่า เขาคงเชิญผมมาเพราะหน้าตาเหมือนจีน เขาจะดีใจมาก เด็ก ๆ ที่มารับ มาดูแล ผมบอกเขาว่าจะรับเป็นลูก เขาดีใจมาก แต่ถ้าพูดอย่างนี้กับฝรั่งไม่ได้ เรามีความ common บางอย่าง ประเทศเราควรมีการคิดเชิงยุทธศาสตร์ว่า เราจะอยู่กับอินเดียอย่างไร จะอยู่กับมาเลเซียอย่างไร เราจะไม่มองว่าเขมรแยกว่าเรา ต้องอยู่ด้วยกัน พวกเรารู้สึกไม่ชอบพรรคพวกกัน ทั้ง ๆ ที่จริง ๆ เทือกเขาเหล่านี้ก็เหมือนกัน อย่างไม่ก็ ต้องอยู่ด้วยกัน ถ้าจีนพัฒนาไปแบบนี้ เราควรไปกับเขาอย่างไร ทำไมเรา ยังไปเห็นดิงกัมแบบฝรั่งได้

โดยสรุป ผมเห็นว่า ดูเหมือนเรายังขาดการมองยุทธศาสตร์การอยู่ร่วมกันของคนในตะวันออกด้วยกัน และเรา defensive ตลอด ผมมีความรู้สึกเทียบเคียงคล้าย ๆ กับระบบราชการของไทย คอย defensive ตลอด ถ้าไม่มีอะไรมาปะทะตัวก็ยังไม่ทำอะไร จริง ๆ ในระดับชาติควร จะคิด proactive จะเห็นเลยว่า เรายังขาดอีกหลายส่วน เรื่องความรู้ของผู้คนที่รู้เท่าทัน คนที่มีความสามารถ คนที่ไปทำงานกับเขา เรามีคนพูดเขมรได้ก็คนที่ทำงานกับเขมร มีคนพูดกับคนจีนได้ก็คนที่ทำงานกับจีน แต่ยังส่งคนไปเรียนอังกฤษและไปทางตะวันตกอีก

นายแพทย์วิจารณ์ พานิช

ฟังมาทั้งหมดแล้ว นึกถึงสมัยเมื่อ 15-16 ปีที่แล้ว ตอนผมทำงานที่ สกว. เรามีโครงการใหญ่โครงการหนึ่งคือ การวิจัยอาณานิคมศึกษา คือ Asia Study อาจารย์บุญรักษ์ บุญณะเขตมาลา เป็นคนดูแลเรื่องนี้ เราตั้งเป้าหมายไว้ว่าต้องการจะให้สังคมไทยรู้จักประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศคู่ค้า ประเทศคู่แข่ง จริงๆ ก็เกือบทั้งโลก ด้วยสายตาของประเทศนั้นๆ เอง และด้วยสายตาของเราเอง ไม่ผ่านสายตาของประเทศที่สาม ซึ่งมองวันนี้ เราเห็นชัดว่าสิ่งที่อาจารย์เอนกพูดนั้น แสดงให้เห็นว่า ที่เรามองโลกมองประเทศต่างๆ ด้วยสายตาของความครอบงำ ด้วยสายตาของประเทศที่เขาต้องการให้เรามองอย่างนั้น มองแบบที่เขาอยากให้เรามอง จึงทำให้คิดว่า ตัวโจทย์อยู่ที่การทำความรู้จักโลก โดยมุมมองที่เป็นจริง ไม่ถูกครอบงำด้วยมายา ไม่ถูกมายาคติ ซึ่งคงไม่ง่าย ที่จริงมาวันนี้ก็ไม่ได้ใส่หมวก สกอ. แต่อาจารย์ประเวศ มอบให้ ในฐานะลูกศิษย์ก็ต้องรับ

จุดที่สำคัญอยู่ตรงนี้ หมออำพลพูดชัดว่า เราต้องการ attitude ที่เป็น proactive มองทุกอย่างเป็นพลวัต มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และมองอย่างเชื่อมโยง ฉะนั้น ถ้าต้องการที่จะให้ทางภาควิชาการเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น มหาวิทยาลัย หรือให้ สกอ.รับไป ต้องดึงเอาฝ่าย users โดยเฉพาะฝ่ายที่จะต้องดูแลเศรษฐกิจ การเมือง หรือเรื่องความสัมพันธ์ เข้ามาร่วมคิดมาเป็นตัวตั้งโจทย์ด้วย เพื่อที่ว่าเมื่อทำเรื่องความรู้ความเข้าใจได้แล้ว ก็ใช้ทันที ใช้อย่างไร ทำไปด้วย เกิดความเข้าใจ ต้องอยู่กับการปฏิบัติ หมายความว่า เป็นกระบวนการที่ใช้ยุทธศาสตร์ของ proactive เรื่องการสร้างความรู้และการวิจัยของประเทศไทยเรา เราทำผิดมามาก ที่ สกอ.ไม่มีประสบการณ์การจัดการเรื่องการสร้างความรู้ การบ้านที่ได้รับไป ก็คงเป็นเรื่องของการที่จะไปหาทางคุยกับ สกว.บ้าง

สกอ.บ้าง และหาทางเชื่อมโยง เพื่อจะคุยเรื่องที่จะสร้างความเข้าใจ คือ ให้เข้าใจโลกและเข้าใจตัวเอง เรื่องที่พูดกันในวันนี้เป็นเรื่องใหญ่มาก ที่เรามาฟัง อาจารย์เอนกและที่ประชุมพูดมาทั้งหมดนี้ แปลว่าผมทำเองไม่ได้ หมายความว่า ผมมีแนวคิด แต่ผมไม่ได้อยู่ในฐานะของการบริหารจัดการ อยู่ในฐานะกองเชียร์ แต่ก็จะไปเชียร์ ขอบคุณ

สำนักงานกทม.

สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
637/1 อาคารพร้อมพันธุ์ ชั้น 4 ยูนิต 4/2
ถ.ลาดพร้าว แขวงจอมพล เขตจตุจักร กทม. 10900
โทรศัพท์ 02 938 8826 โทรสาร 02 938 8864

สำนักงานเชียงใหม่

สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
(อาคารสถาบันวิจัยสังคม)
293 ถ.ห้วยแก้ว อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ 053 942 593 โทรสาร 053 94 2698
www.tuhpp.org

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

979/116-120 อาคารเอส เอ็ม ทาวเวอร์ ชั้น 34 ถนนพหลโยธิน
แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทรศัพท์ 02 298 0500 โทรสาร 02 298 0501